Тошкент оқшоми

Ижтимоий-сиёсий шаҳар газетаси

Газета 1966 йил 1 июлдан чиқа бошлаган

№ 73 (8. 502) ◆ 1994 йил 22 июнь, чоршанба ◆Сотувда эркин нархда

Бугунги кун нафаси

РЕСПУБЛИКАМИЗДА

● Ўзбекистон Республикасининг Президенти Ислом Каримовнинг Фармони билан Ўзбекистон Республикаси Миллий ҳавфсизлик хизмати раисининг биринчи ўринбосари Рустам Иноятов Ўзбекистон Республикасининг Фахрий ёрлиғи билан мукофотланди.

● Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Адабиёт, санъат ва меъморчилик бўйича Давлат мукофотлари қўмитаси 1994 йилги Абдулла Қодирий номидаги давлат мукофотини олиш учун ижодий танловга тақдим этилган номзодлар рўйхатини эълон қилди.

● Ўзбекистон Хотин-қизлар қўмитасининг 18 июнь куни бўлиб ўтган навбатдаги пленумида Тошкентда ўтказилган «Аёл, оила ва жамият» мавзуидаги халқаро анжуман якунлари муҳокама этилди, қўмита низоми ва мақомига ўзгартишлар киритилди. Хотин-қизлар қўмитасининг раиси бўлиб ишлаб келган Ҳалима Худойбердиева ўз аризасига кўра вазифасидан озод этилди. Қўмита раисининг биринчи ўринбосари Дилбар Ғуломова қўмита раиси этиб сайланди.

● Қишлоқда ислоҳотни, қайта ўзгартириш жараёнларини тезлаштириш ҳамда бу борадаги Президент Фармонлари ва ҳукумат қарорларининг бажарилишини назорат қилувчи махсус комиссиянинг Хоразм вилояти ва Қорақалпоғистон республикасида ўтказган текширувлари якунлари Урганч ва Нукусда бўлиб ўтган йиғилишларда таҳлил этилди.

● Жиззахда Чехиянинг халқ истеъмоли моллари кўргазмаси очилди. Унда бу мамлакатнинг 50 дан ортиқ фирмаси 1500 турдан зиёд халқ истеъмоли молларини намойиш этмоқда.

ҲАМДЎСТЛИКДА

● Эртага Беларусда биринчи марта Президент сайловлари бўлиб ўтади. Давлат раҳбари лавозими учун олти номзод кураш олиб бормоқда.

● Ғалабанинг 50 йиллигига бағишлаб «Бутунроссия хотира китоби» нашрга тайёрланмоқда. У мамлакат турли минтақаларида чоп этишга тайёрлаб қўйилган 700 дан кўпроқ жилдни бирлаштиради ва иккинчи жаҳон уруши йилларида ҳалок бўлган 17 миллион киши тўғрисида маълумотлар беради.

● Москвадаги банклараро валюта биржасида АҚШ 1 долларининг қиймати 1971 Россия рублига тенг бўлди.

ХОРИЖДА

● Туркманистон Президенти Сапармурод Ниёзов ва Туркия Президенти Сулаймон Демирэл Анқарада ҳар икки давлатнинг бир-бирига энг қулай имкониятларни яратиб бериши, Туркия ҳудудидан Туркманистон газ қувурини ўтказиш ҳақидаги битимлар ва бошқа бир қатор ҳужжатларни имзоладилар.

● Россия Бош вазири Виктор Черномирдин АҚШга келди. Бу ерда Россия билан Америка ўртасида илм-фан, савдо ва иқтисодий соҳаларда ҳамкорлик қилиш юзасидан бир қатор ҳужжатлар имзоланади.

● Бугун Россия ташқи ишлар вазири Андрей Козирёв Брюсселда Россиянинг «Тинчлик учун шериклик» дастурига қўшилиши ҳамда НАТО билан ҳамкорлик қилиш тўғрисидаги аҳдлашувларни имзолайди.

● Шимолий Корея Америка Қўшма Штатлари КХДРга атом энергетикасини ривожлантиришда кўмаклашадиган бўлса, МАГАТЭ мутахассисларига ўз ядровий иншоотларини текширишларига рухсат бериши тўғрисида баёнот берди.

● Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Хавфсизлик кенгаши қарор қабул қилмасидан илгари Франция қўшинлари фуқаролар уруши давом этаётган Руандага киритилди.

● Хитой Давлат кенгаши раҳбарининг ўринбосари, ташқи ишлар вазири Цянь Цичэнь 27 июндан 2 июлгача Россия, Беларусь, Литва ва Эстонияда расмий ташриф билан бўлади.

● Афғонистонда Президент Бурхониддин Раббоний билан унга қарши қуролли кураш олиб бораётган Бош вазир Гулбиддин Ҳикматиёр ўртасида музокаралар ўтказишга келишиб олинди.

** Тошкент шаҳри ва вилояти: ҳамкорликнинг янги уфқлари*

ДАСТЛАБКИ ҚАДАМЛАР

⊙ Тошкент вилояти туманлари ва пойтахтимиз туманлари ўртасида тузилган барча соҳаларда ҳамкорлик қилиш хусусидаги шартнома ўз мавқеини тобора мустаҳкамлаб бормоқда. Акмал Икромов тумани ҳамда пойтахт вилоятининг Юқори Чирчиқ тумани ўртасида режалаштирилган ишлар хусусида Акмал Икромов тумани ҳокимининг биринчи ўринбосари Ботир Ғоибов қуйидагиларни айтиб берди:

—Сўнгги пайтларда иқтисодий масалалар борасида шаҳар ва вилоят ўртасида баъзи бир ҳолларда сансалорликка йўл қўйилди. Бундай пайтда шаҳар ва вилоят ҳокимликлари бошлаган ўзаро ҳамкорлик қилиш иши айни муддао бўлди. Шунга кўра вилоятнинг Юқори Чирчиқ тумани раҳбарлари билан учрашиб, иккала томоннинг ўзига хос муаммолари билан танишишга муваффақ бўлинди. Мавжуд шароитни ҳисобга олиб туманимиздаги «Чевар» акциядорлик жамияти Юқори Чирчиқ туманида ўз шохобчасини очишни мўлжаллаяпти. Бу ерда аёллар касаначилик, яъни уй шароитида чопон, қийиқча каби миллий кийимларни тикиш билан машғул бўлишади. Мазкур тадбирнинг қулайлиги шундаки, биринчидан бунда катта ишлаб чиқариш иншооти қуришга ҳожат қолмайди, иккинчидан, оилавий шароит туфайли уйда ўтириб қолган хотин-қизлар иш билан таъминланишади. «Газавтоматика» ишлаб чиқариш бирлашмаси эса юқоричирчиқликларга эҳтиёжга қараб газли иситгич ускуналарини етказиб беради. Бундан ташқари 10 та нон ташиш машинасини ёнилғининг бензин тизимидан газ тизимига ўтказиб беришни зиммамизга олдик. Маълумки, туманимизда автотранспорт корхоналари етарли. Шунинг учун кузги ҳосил йиғим-терими даврида транспорт воситалари билан ҳам ёрдам беришга келишиб олинди.

⊙ Телефон орқали Юқори Чирчиқ тумани билан боғланиб, туман ҳокими Мирзахўжа Норқуловни ҳам суҳбатга тортдик:

— Туманимиздаги Янгибозор деган жойда катта универсал дўкон мавжуд, — деди туман ҳокими телефон орқали. — Шу дўконнинг катта бир бўлимини «Тошинтерм» Ўзбекистон — Хитой қўшма корхонаси, «Мусиқа» ижара корхонаси ҳамда «Чевар» акциядорлик жамиятининг маҳсулотлари учун ажратдик. Акмал Икромов туманининг 30 ва 31-мавзеларида мева-сабзавотлар билан савдо қилувчи фирма дўконларини қуриш режалаштирилмоқда. Бундан ташқари ҳар бир байрам кунида корхоналар, ташкилотлар, туманнинг аҳоли гавжум жойларида қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари савдосини ташкил этишга ҳам келишдик. Маориф соҳасида аллақачон иш бошлаб юборилган. Туманимиз халқ таълими бўлими мудири Тоҳир Нурматов Акмал Икромов тумани халқ таълими бўлимида бўлиб, у ердаги мактаб ва болалар боғчалари билан танишди. Яқин кунларда тажриба алмашиш, ўқитиш услуби бўйича ўзаро тавсиялар киритиш хусусида шартнома қабул қилинади. Бундан ташқари туманларда навбат билан туман маданият кунларини ўтказиш, спорт мусобақаларини уюштириш мўлжалланган. Лекин юқорида айтиб ўтилган тадбирлар ҳамкорликнинг дастлабки қадамларидир. Ҳали олдинда бизни катта ишлар кутмоқда.

Абдумалик АБДУРАҲМОНОВ ёзиб олди.

«Малика» трикотаж ишлаб чиқариш бирлашмасига қарашли 2-фабрика чеварлари томонидан тайёрланаётган маҳсулотлар харидоргирлиги билан ажралиб туради.
СУРАТДА: фабрика цехларидан бирида.
Козим Улмасов олган сурат.

КЕНГАШ МАЖЛИСИ

Республика «Маънавият ва маърифат» жамоатчилик маркази кенгашининг биринчи мажлиси бўлди. Унда марказ раҳбари Э. Юсупов «Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг маънавий заминини мустаҳкамлашнинг асосий омиллари» мавзусида маъруза қилди. Маъруза юзасидан кенгаш аъзолари — Н. Комилов, Н. Муҳиддинов, Р. Шоғуломов, А. Ёқубхўжаев, Шукрулло, А. Абдуллаев, Ф. Сулаймонова, М. Кенжабоев, А. Қаюмов фикр-мулоҳаза билдирдилар.

Мажлисда ташкилий масала кўрилди. Ўзбекистон миллий ахборот агентлиги бош директорининг биринчи ўринбосари, кенгаш аъзоси Э. Аъзамов республика «Маънавият ва маърифат» жамоатчилик маркази раҳбарининг ўринбосари ва марказ нашри — «Тафаккур» журналининг бош муҳаррири этиб сайланди.

Кенгаш мажлисида республика Президентининг давлат маслаҳатчиси Х. Жўраев қатнашди.

(ЎзА).

Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони

РЕСПУБЛИКАНИНГ БИР ГУРУҲ СПОРТЧИЛАРИ ҲАМДА ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯ ВА СПОРТ МУТАХАССИСЛАРИНИ МУКОФОТЛАШ ТЎҒРИСИДА

Республикада жисмоний тарбия ва спортни ривожлантиришдаги хизматлари ва бокс бўйича жаҳон кубоги учун ўтказилган мусобақаларда катта ютуқларга эришганликлари учун қуйидагиларга Фахрий унвонлар берилсин:

«ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ХИЗМАТ КЎРСАТГАН СПОРТЧИ»

Отаев Наримон Шамсиддинович — 1994 йилги бокс бўйича жаҳон кубоги ғолиби

Иброҳимов Темур Пўлатович — 1994 йилги бокс бўйича жаҳон кубогининг бронза совриндори

Маскаев Олег Александрович — 1994 йилги бокс бўйича жаҳон кубогининг кумуш совриндори

«ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ХИЗМАТ КЎРСАТГАН УСТОЗ»

Қодиров Алишер Абдуллаевич — бокс бўйича Ўзбекистон терма командаси устози

Эргашев Мурод Ёрқулович — бокс бўйича Ўзбекистон терма командасининг катта устози

ВА ҚУЙИДАГИЛАР ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ФАХРИЙ ЁРЛИҒИ БИЛАН МУКОФОТЛАНСИН:

Дин Алексей Давидович — республика олий спорт маҳорати мактабининг катта устози

Қурбонов Марат Галиевич — бокс бўйича Ўзбекистон терма командаси устози

Шин Владимир Николаевич — бокс бўйича Ўзбекистон терма командасининг бош устози.

Ўзбекистон Республикасининг Президенти **И. КАРИМОВ.**

Тошкент шаҳри,
1994 йил 21 июнь.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони

«ЎЗБЕКТРАНСҚУРИЛИШ» ДАВЛАТ УЮШМАСИ ХОДИМЛАРИДАН БИР ГУРУҲИНИ МУКОФОТЛАШ ТЎҒРИСИДА

Ўрта Осиё темир йўлининг Ховос — Жиззах ва Ховос — Бекобод участкаларини электрлаштириб ва ўз вақтида фойдаланишга топширишдаги фидокорона меҳнатлари учун Ўзбекистон Республикасининг Фахрий унвони берилсин:

«ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ХИЗМАТ КЎРСАТГАН ҚУРУВЧИ»

Омельницкий Михаил Александрович — «Ўзбектрансқурилиш» давлат уюшмаси бошқарувининг раиси, Тошкент шаҳри

Ҳамзаев Абдукарим — Ховос темир йўл тармоғининг таъмирлаш устаси, Янгиер шаҳри

ВА ҚУЙИДАГИЛАР ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ФАХРИЙ ЁРЛИҒИ БИЛАН МУКОФОТЛАНСИН:

Гельманов Эркен Ахатович — «Ўртаосиётрансқурилиш» тресги 503-қурилиш-монтаж поезди электр тармоғи ишчилар бригадасининг бошлиғи, Сирдарё шаҳри

Гирфанов Фаил Нигматзянович — «Ўртаосиётрансқурилиш» тресги 704-қурилишмонтаж поезди электр тармоғининг ишчиси, Тошкент шаҳри

Ибраев Серик Байдархaнович — «Ўртаосиётрансқурилиш» тресги 704-қурилишмонтаж поездининг иш юритувчиси, Тошкент шаҳри

Мамбетов Рафиқ Сайфутдинович — «Ўртаосиётрансқурилиш» тресги 503-қурилиш-монтаж поезди электр тармоғи ишчилар бригадасининг бошлиғи, Сирдарё шаҳри

Ҳарисов Ильдар Раисович — Ўрта Осиё темир йўл бошқармасига қарашли 1-энергомонтаж поезди электр тармоғининг монтёри

Қодиров Худоёр — «Ўртаосиётрансқурилиш» трести механизациялаш бошқармасининг темир йўл крани машинисти, Тошкент шаҳри

Экгардт Юрий Густавович — Ўрта Осиё темир йўл бошқармаси электр таъминоти хизматининг бош муҳандиси.

Ўзбекистон Республикасининг Президенти **И. КАРИМОВ.**

Тошкент шаҳри,
1994 йил 21 июнь.

** Газетанинг шу сонига*

МИЛЛИЙ ВАЛЮТАНИ МУОМАЛАГА КИРИТИШ— ИҚТИСОДИЙ МУСТАҚИЛЛИКНИ ТАЪМИНЛАШ ЙЎЛИ

Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони билан 1994 йилнинг 1 июлидан бошлаб мамлакатимиз ҳудудида Ўзбекистон Республикасининг миллий валютаси — «Сўм» муомалага киритилади. Миллий валюта мамлакатимиз Конституцияси, байроғи, герби, мадҳияси сингари давлат рамзи, мустақиллигимизнинг муқаддас белгиси ҳисобланади.

Республикамиз ҳаётида ғоят муҳим бу воқеага Тошкент шаҳрида қандай тайёргарлик кўрилмоқда? Мутасаддилар мухбиримизнинг ушбу саволига қуйидаги жавобларни бердилар.

Ш. И. ШОНИЕЗОВ, Ўзбекистон Республикаси Марказий банки Тошкент шаҳар бошқармасининг бошлиғи:

— Миллий валютага ўтиш билан боғлиқ барча тадбирларни изчил амалга ошириш юзасидан ҳамма ходимларимиз, хизматларимиз ва бўлимларимизнинг вазифалари аниқ-пухта белгилаб чиқилган. Биз биринчи навбатда аҳолига пенсия ва нафақалар, талаба ёшларга стипендияларни «Сўм» билан тўлашни уюшқоқлик билан ўтказишга алоҳида эътибор қаратмоқдамиз.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Фармонида белгиланган муддатларда — 1994 йил 28 июндан 5 июлгача 1994 йил июнь ойининг иккинчи ярми учун иш ҳақи ҳам «Сўм»ларда беҳақи ҳам «Сўм»ларда бериладi.

Шу билан бир қаторда 1994 йил 1 августигача сўм-купонларни муомаладан шошилмасдан, аста-секин чиқаришга ҳам тегишли тайёргарлик кўряпмиз. Бу ўринда аҳолини яна бир марта ишонтириб айтамизки, миллий валютани муомалага киритиш пайтида улар ҳеч бир зарар кўрмайдилар, манфаатларига путур етмайди. Ўзбекистон Президенти Фармонида белгилаб қўйилган барча тадбирлар изчил ва қатъий амалга ошириладi. Фуқаролар ўзларида мавжуд бўлган сўм-купонлар билан 1994 йилнинг 1 августигача республикамизнинг бутун ҳудудида тўловларнинг барча турларини амалга оширишлари ёки уларни омонат кассаларига чекловларсиз қўйишлари мумкин. 1994 йилнинг 1 сентябридан бошлаб эса бу омонатларидан ҳар ким ўз ихтиёри бўйича фойдалана олади.

Л. М. КОСТИНА, Ўзбекистон саноат-қурилиш банки Тошкент шаҳар бўлими бошлиғининг ўринбосари:

— Биз миллий валютани муомалага киритиш юзасидан белгиланган тадбирларни амалга оширишга катта масъулият билан ёндошмоқдамиз. Бу муҳим тадбирга ҳар тарафлама тайёргарлик кўрилди. Биз аввал бўлиб ўтган пул алмашишларида йўл қўйилган камчиликларни ҳам, Ҳамдўстлик мамлакатларида ўз миллий валюталарига ўтиш пайтида тўпланган тажрибани ҳам ҳисобга олдик. Хуллас, миллий валютага ўтиш шошмасдан, уюшқоқлик билан амалга оширилиши, ҳеч кимнинг манфаатига зарар етказилмаслиги юзасидан имкони бўлган ҳамма чораларни кўриб қўйдик.

Президент Фармонида кўрсатилган тўловларни белгиланган муддатларда амалга оширишни таъминлаш учун зарур миқдорда «Сўм» бор. Биздан пул оладиган 9 мингтадан кўпроқ корхона, ташкилот, муассаса ходимларига июнь ойи иккинчи ярми иш ҳақларини 1994 йил 5 июлгача бериб бўлишни таъминлаш чоралари кўриб қўйилган. Бунинг учун ҳар бир корхона, ташкилот ва муассаса қачон маош олиши муддатлари белгилаб чиқилди.

Янги миллий валютамизнинг афзалликлари ҳозирнинг ўзидаёқ намоён бўла бошлаяпти. Ишончимиз комилки, «Сўм»ларнинг муомалага киритилиши республикамиз иқтисодий қудратини мустаҳкамлайди.

А. М. ҲАЙДАРОВ, Ўзбекистон Республикаси Жамғарма банки Тошкент шаҳар бўлимининг бошқарувчиси:

— Президент Фармонига биноан ҳозирги пайтда Жамғарма банкининг бўлимлари омонатларнинг ҳамма турларига сўм-купонларни ҳеч бир чеклашларсиз қабул қиляпти. Бу 1994 йилнинг 1 августига қадар давом этади. 1994 йил 1 июлидан бошлаб бу пулларни ҳисоб-китоб чеклари, чек дафтарчалари ва омонатчиларнинг топшириқлари бўйича пул ўтказиш йўли билан ишлатиш мумкин. 1994 йилнинг 1 сентябридан бошлаб эса фуқаролар хоҳишига кўра уларнинг омонатлари «Сўм» ва «Тийин»ларда берила бошланади.

Бугунги кунда омонат кассалари дам олиш кунларисиз эрталаб соат 8 дан кечқурун соат 8 гача ишламоқда. Зарур бўлиб қолса, уларнинг ишлаш вақтини узайтиришимиз мумкин. Ходимларимиз мижозларга хизмат кўрсатишда муайян тажрибага эгалар. Бундан ташқари биз у ёки бу ҳолда қандай иш кўриш юзасидан аниқ йўриқномалар ишлаб чиққанмиз. Биз сўм-купонларни алмаштириш учун аҳолига зарур шарт-шароитларни яратиб бериш ва миллий валютага шошмасдан ўтиш учун барча чораларни кўрамиз.

Ҳ. Р. ШАРИПОВ, «Тошкентсавдо» савдо-ишлаб чиқариш концерни» бошқарувининг раиси:

— 20 июнда концернда барча туман акционерлик жамиятлари, коллективлар, корхоналар раҳбарлари билан миллий валюта муомалага киритилиши масаласи хусусида кенгаш ўтказди. Ана шундай амалий кенгашлар жойларда савдо корхоналари раҳбарлари ва ходимлари билан ҳам ўтказилди. Президент Фармонида кўзда тутилган тадбирларни белгиланган муддатларда изчил амалга ошириш юзасидан аниқ тадбирлар ишлаб чиққанмиз. Миллий валюта муомалага киритиладиган даврда Тошкентнинг савдо шохобчалари одатдаги тартибда ишлайди. 1994 йил 1 июлидан 31 июлгача аҳолига озиқ-овқат ва саноат маҳсулотлари ҳам «Сўм»ларга, ҳам сўм-купонларга ҳеч бир монеликсиз сотилаверади. «Сўм»нинг сўм-купонга нисбати ҳисобга олинган ҳолда ёрлиқларда ҳар бир маҳсулот ва молнинг нархлари аниқ ёзиб қўйилади.

** Мутасаддилар фикрича...*

МАХСУС ЖОЙ АЖРАТИЛДИ

ҲУРМАТЛИ «Тошкент оқшоми» газетаси таҳририяти! Кейинги пайтларда ҳукуматимиз истеъмол бозорини тўлдириш мақсадида четдан мол олиб келиб сотишга қулай шарт-шароитлар яратмоқда. Мен ҳам ўзим яшаб турган туман солиқ инспекциясидан махсус рухсатнома олгандан кейин шаҳримиз бозорларига четдан кийим-кечак маҳсулотларини олиб келиб сотаяпман. Лекин яқинда «Олой» бозорида кийим-кечаклар сотиш тақиқланганидан хабар топдик. Айтишларича, бу моллар билан савдо қилиш бошқа бозорларга кўчирилган эмиш. Шу ҳақда мутасаддилар тушунтириш берсалар.

Аҳат АЛИЕВ.

Шу мазмундаги мактублар таҳририятимизга келаётганини ҳисобга олиб, юқоридаги саволга жавоб беришни «Олой» бозори директори Обид Юсуповдан сўрадик.

— Ҳақиқатан ҳам «Олой» бозорида яқин-яқинларгача кийим-кечак билан савдо қиладиган махсус жой бор эди. Бироқ, кейинги вақтларда бозорнинг қайта таъмирланаётгани ҳамда унинг бир қисмида метро қурилиши олиб борилаётганлиги сабаб баъзи бир муаммолар пайдо бўлди. Бозор қишлоқ хўжалик ва бошқа маҳсулотлар билан тўлиб кетди. Айниқса бозор-ўчар қилиш учун келган шахсий машиналари бор кишилар автомашинасини қўярга жой тополмай қолди. Шу ва бошқа сабабларга кўра Тошкент шаҳар Ҳокими А. И. Фозилбековнинг 11 июндаги 97-қарори билан «Олой» бозорида кийим-кечак билан савдо қилинадиган жой автомашиналар қўйиш учун ажратилди.

Лекин бу ерда шуни ҳам айтиб ўтиш керакки, кийим-кечак ва бошқа маҳсулотлар билан савдо қилувчи ҳамшаҳарларимизга қулай шароитлар яратилди. Масалан, пойтахтдаги «Асқия», «Бешёғоч», «Юнусобод» бозорлари ҳамда метронинг Собир Раҳимов бекатидан чиқаверишда уларнинг савдо қилиши учун махсус жойлар ажратилган.

ХОКНИНГ 100 ЙИЛЛИГИГА БАҒИШЛАНАДИ

КЕЧА Ўзбекистон Республикаси Миллий Олимпия Комитетида Халқаро олимпия комитетининг 100 йиллиги муносабати билан шаҳримизда ўтказиладиган тадбирларга бағишланган матбуот конференцияси бўлиб ўтди.

Унда Ўзбекистон МОКининг вице-президенти И. П. Барабан сўзга чиқди. Тадбирлар режасига кўра 22 июнь куни соат 16.30 да Анҳор соҳили бўйида Қорақалпоғистон терма жамоаси, Тошкент шаҳри ҳамда республикамиз барча вилоятларининг командалари иштирокида бир олимпия миляси — 1609 метрга югуриш мусобақаси ўтказилади. Унда биринчидан ўнинчигача бўлган ўринларни эгаллаган барча спортчилар ХОК Президенти Хуан Антонио Самаранч имзо чеккан махсус дипломлар, шунингдек республика жисмоний тарбия ва спорт давлат қўмитасининг дипломлари ва қимматбаҳо совғалар билан тақдирланади.

Бундан ташқари энг фаол қатнашчилар ҳамда бошқа ғолибларга ҳам ўзига хос совғалар топширилади.

Финиш нуқтасида барча қатнашчиларни мусобақанинг бош ҳомийси «Кока-кола» фирмаси ўз маҳсулотлари билан сийлайди.

Дамир ИСЛОМОВ.

ТАНЛОВ ЯКУНЛАРИ

Республика Журналистлар уюшмаси 1993—94 йиллар мобайнида оммавий ахборот воситаларида ёритилган энг яхши асарларнинг анъанавий танловини якунлади. Қуйидагилар ғолиб деб топилди:

М. Абдусаматова («Туркистон») ва **А. Қодирова** («Қишлоқ ҳақиқати») ахлоқ-одоб, санъат ҳақидаги туркум мақолалари учун;

О. Алтунянц («Правда Востока») бозор иқтисодиётига ўтиш муаммолари ҳақидаги мақолалари учун;

Д. Маҳмудова («Ўзбекистон овози») атроф-муҳитни муҳофаза этиш хусусидаги мақолалари учун;

Ғ. Мирзаев (ЎзА) миллий истиқлол ҳақидаги туркум мақолалари учун;

Н. Салаев (Ҳоразм вилоятидан) «Ошиқ Ойдин сафари» очерки учун;

И. Сулаймонов («Ўзбекистон овози») маънавий қадриятлар ҳақидаги мақолалари учун;

Т. Сиддиқов («Андижонномa») долзарб мавзудаги суҳбатлари учун;

Ш. Ниёзов («Овози тожик») ўзбек ва тожик халқлари дўстлиги ҳақидаги мақолалари учун;

С. Тиллахўжаев (Ўзбекистон радиоси) Аҳмад Ясавий ва Баҳоуддин Нақшбанд ҳақидаги суҳбатлари учун;

Э. Эрназаров («Тошкент оқшоми») чет эл сафарлари ҳақидаги мақолалари учун.

(ЎзА).

ЎЙИНЛАР ШИДДАТЛИ ТУС ОЛМОҚДА

МАНА, ниҳоят МДҲ республикалари ишқибозлари кутаётган кун ҳам етиб келди. Зеро, «В» гуруҳидаги Бразилия — Россия ўйини биринчидан ҳамиша сирли ва улуғвор бўлган бразилияликларнинг ҳақиқатан ҳам чемпионликка даъвогарми ёки йўқми, ўйинлари қандай ташкил этилган, деган саволларга жавоб қайтариши мумкин бўлса, иккинчидан бош устоз П. Садирин билан чиққан можаро сабабли В. Кульков, И. Коливанов, С. Кирьяков, И. Добровольский, Шалимов каби етакчи ўйинчиларидан ажралган Россия футболининг кучи қай даражада эканлигини аниқлашга ёрдам берарди.

Бироқ, кўпчилик кутганидек, беллашув бразилияликларнинг тўла устунлигида ўтди. Россия футболчилари ўйинида уюшқоқлик, ҳамжиҳатлик сезилмасди. Ромарио ва Раилар киритган икки тўпдан сўнг ушбу ўйин бразилиялик чарм тўп ишқибозлари фойдасига 2:0 ҳисобида якунланди.

Голландия — Саудия Арабистони баҳсида эса чемпионатнинг энг катта шов-шуви туғилишига оз қолди. Катта футбол оламида бутунлай нотаниш бўлган, илк бор жаҳон чемпионатига йўлланма олган арабистонлик футболчилар ўзларининг номдор рақибларидан чўчимай, бирмунча етук ва ҳужумкор ўйин кўрсатдилар. Ҳатто Аминнинг чиройли зарбасидан сўнг биринчи таймдан сўнг араблар олдинда эдилар. Бироқ таркибида Ваутерс, Райкдард, Р. Куман, Бергкамп каби футбол «юлдуз»лари тўп сураётган голландияликлар ўзларини қўлга олиб беллашувни ўз фойдаларига 2:1 ҳисобида якунлашга муваффақ бўлдилар.

Кечаги Германия — Испания ўйинида Гойкоэчеа ҳамда Клинсманнлар киритган икки тўпдан сўнг 1:1 дуранг натижаси қайд этилди.

Нигерия — Болгария — 3:0, Норвегия — Мексика ўйини эса 1:0 ҳисобида тугади.

Шу кунгача ўтказилган ўйинлардан сўнг 2 тўп киритган Ю. Клинсманн (Германия) ҳужумчилар баҳсида карвонбошилик қилмоқда. 1:0 ҳисобида якунланган Ирландия — Италия баҳси чемпионатнинг энг шов-шувли ўйини, очиқ ва ҳужумкор руҳда ўтган Камерун — Швеция беллашуви энг чиройли ўйин, Руминия терма жамоасининг сардори Хажи колумбияликлар дарвозасига киритган иккинчи тўп мусобақанинг энг чиройли голи сифатида баҳоланмоқда.

Бугун фақат Руминия — Швейцария учрашуви ўтказилади.

Дилшод ИСРОИЛОВ.

** Қурилиш майдонларида*

ЯНГИ МАКТАБЛАР—МУСТАҚИЛЛИК КУНИГА

⊙ Шаҳримиз бунёдкорлари анъанага кўра ҳар йили янги ўқув йилига атаб мактабларни совға тариқасида болаларга ҳадя этишар эди. Ҳозирги тақчилликларга қарамай, бу йил ҳам шундай бунёдкорлик ишлари олиб борилаётганидан мамнун бўлдик. Тошкент шаҳар халқ таълими бош бошқармасининг қурилиш муҳандиси Эргаш Маъдиев ўқув масканларида қурилиш ишлари қай тарзда олиб борилаётганлиги хусусида қисқача сўзлади:

— Режага мувофиқ бу йил шаҳримизда битта янги мактаб ва яна битта қайта таъмирланган ҳамда кенгайтирилган мактаб фойдаланишга топширилади. Бу мактабларнинг бири «Ўрикзор» даҳасида бунёд этилаётир. У 1266 ўқувчига мўлжалланган, уч қаватли, 2 та спорт залидан иборат бўлган замонавий, ҳар томонлама мукаммал бўлган бинодир. Яхшиси шу мактаб қурилаётган жойга борайлик, айтган гапларимнинг гувоҳи бўласизлар...

Дастлабки пойдевори қад ростлаган мактабнинг ташқи кўринишининг ўзи киши диққатини тортади. Бунёдкорлик ишларини 159-трестнинг 9-қурилиш бошқармаси, пардоз ишларини эса шу трестнинг 53-пардозлаш бошқармаси қурувчилари олиб боришмоқда.

— Эшик-ромлар йўқлиги туфайли ишимиз бироз суст бораётган эди, — дейди биз билан суҳбатда пардозловчилар бошқармасининг иш юритувчиси Зоит Ҳасанов.— Куни кеча эшик ҳам, ром ҳам келди. Энди янада ғайрат билан меҳнат қилишга киришамиз. Бу мактабни янги ўқув йилига, республикамиз мустақиллигининг уч йиллигига фарзандларимизга совға этиш мақсадини қўйганмиз. Айни вақтда 18 нафар сувоқчи, 19 нафар дурадгор, 16 нафар бўёқчи, 4 нафар кафель ёпиштирувчи, 6 нафар мармар тош кесувчи ва 10 нафар жило берувчилар меҳнат қилишмоқда...

Янги қурилаётган бинонинг хоналарини кўздан кечириб чиқар эканмиз, ҳамроҳимиз юқорида айтган фикрларнинг гувоҳи бўлдик. Худди шундай лойиҳа асосида шаҳримизда 5-мактаб қурилаётганлигини эшитиб янада мамнун бўлдик.

Навбатдаги ташриф буюрган мактабимиз Шастри номли 24-мактаб эди. Бу мактаб қайта таъмирланиш билан бирга, ён томонидан қўшимча 810 ўқувчига мўлжалланган якка лойиҳа асосида янги бино ҳам қад ростламоқда. Синфхоналарнинг кўп бўлиши билан бир қаторда бу ердан ҳам катта ва кичик сузиш ҳавзалари ўрин олади.

— Мактабимизнинг ҳинд тилига ихтисослашган билим маскани эканлиги барчага аён, — дейди мактаб раҳбари Муқаддас Мираҳмедова. — Эндиликда қайта таъмирдан чиқиб, қўшилаётган янги бино битгач эса фақат ҳинд тили эмас, бошқа фанларни янада мукаммал ўрганиш учун имкониятлар яратади. Чунки бу ердан жой олаётган спорт зали, кичик ва катта сузиш ҳавзасининг бунёд бўлаётгани фикримнинг далилидир. Бинолардаги таъмирлаш ва бунёд ишлари ниҳоясига етгач, бу ерда ажойиб бинолар мажмуи ташкил бўлади. Натижада 2500 дан зиёд ўқувчи шинам ва ёруғ хоналарда билим оладилар. Мактабимизда таъмирлаш ва қурилиш ишлари Мустақиллик кунига қадар тугалланиши керак. Шу боис 159-трестнинг бир нечта қурилиш бошқармаси, 1, 3-қурилиш-тиклаш бошқармалари, 4, 5, 7-район қурилиш бошқармаларининг 100 дан зиёд вакили меҳнат қилмоқда. Шулар ичида айниқса 5-қурилиш бошқармасига қарашли Мирғани ака Саидовнинг бригадаси барчанинг таҳсинига сазовор бўлаётир. Қурувчиларнинг шижоати шундай бўлса, мактабимиз, албатта янги ўқув йилида ўз ўқувчиларини бағрига олади.

Гулзода МАМБЕТОВА,
«Тошкент оқшоми» мухбири.

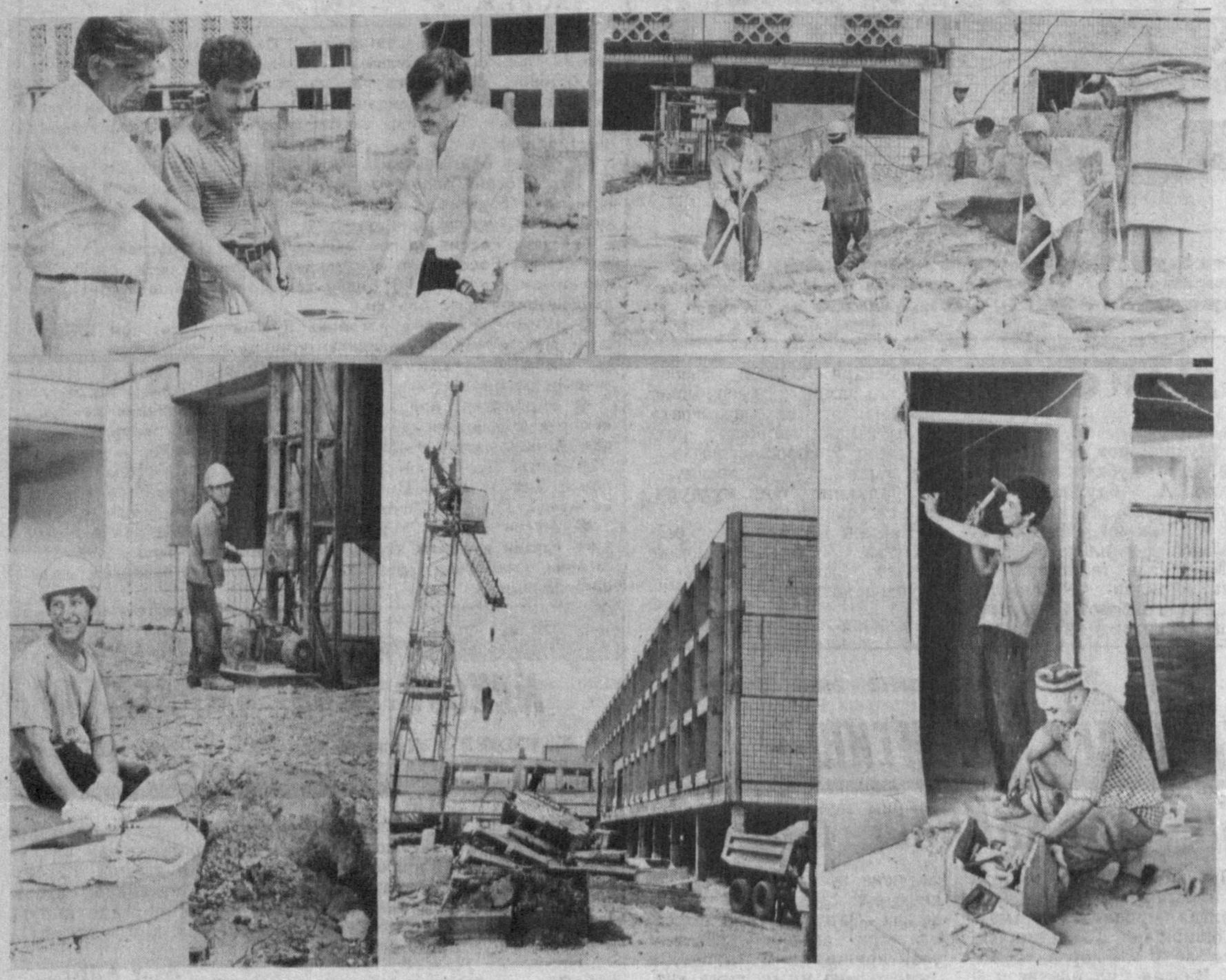

⊙ СУРАТЛАРДА: «Ўрикзор» даҳасидаги янги мактаб ва 24-мактабга қўшимча бунёд этилаётган бино қурилишларидан лавҳалар.

Козим Ўлмасов олган суратлар.

МАЪЛУМКИ, Ўзбекистон Республикасининг «Фуқароларнинг давлат пенсия таъминоти» тўғрисидаги Қонуни 1 июлдан бошлаб кучга киради.

Янги Қонунда фуқароларга пенсия тайинлаш, иш стажи, иш ҳақи ва устамаларни ҳисоблаш тартиби ҳозирги мавжуд қонундан тубдан фарқланади.

Бу Қонун инсонларни қариганда, меҳнат қобилиятини йўқотганида ёки боқувчисидан жудо бўлганида ижтимоий ҳимоялаш вазифасини ўтайди, яъни Фуқароларнинг конституциявий ҳуқуқларини белгилайди.

Кўпчиликни қизиқтирувчи иш стажини ҳисоблашга алоқадор бўлган айрим моддаларга эътибор берсак, масалан 1 июлдан пенсия тайинланганда аёлларга нафақат ўз боласини гўдаклик ёшида парваришлаган даври, балки ўгай онанинг ҳам ўгай болаларини тарбиялаган даври иш стажига ҳисобга олинади.

** Ижтимоий ҳимоя—амалда*

Конституциявий ҳуқуқларни белгилайди

Бир болага иш стажи 3 йил, икки ва ундан ортиқ болаларга ҳаммаси бўлиб 6 йил қилиб олинади, лекин ёшига етиб пенсияга чиқаётган аёлнинг меҳнат стажи камида 5 йил бўлиши шарт.

Янги Қонунда фуқаро иш ҳақини ҳисоблаш учун хоҳлаган кетма-кет 5 йиллик маошини, бир неча жойда ишлаган иш ҳақини топширииши мумкин. Фақат умумий иш ҳақи энг кам иш ҳақининг 7 даражасидан ошмаслиги керак. Агар фуқароларнинг пенсиялари бир йиллик иш ҳақидан тайинланган бўлса, ўриндошлик ёки бошқа маошлар ҳисобга олинмайди.

Ёшга доир ва I, II гуруҳ ногиронлари пенсияларининг энг юқори миқдори иш ҳақининг 75 фоизини ташкил қилади.

1994 йил 1 июлдан бошлаб пенсияларга қўшимчалар берилади. Масалан, пенсионер уруш йилларида ишлаган бўлса, пенсияга энг кам иш ҳақининг 30 фоизи миқдорида қўшимча берилади. Кўпчилик пенсионерларимизнинг уруш йилларида ишлаганликлари ҳақидаги ҳужжатлари сақланмаган. Бундай ҳолларда уларда «1941—45 йил уруш даврида мардоновор меҳнати учун» медали олганликлари ҳақида гувоҳномалар ёки гувоҳлар кўрсатмасига бўлса 30 фоизли қўшимча берилади.

Қонуннинг 28-моддасининг II бандида ҳарбий хизмат бурчини бажараётиб вафот этган ҳарбийларнинг ота-она ва хотинларига (бошқа никоҳдан ўтмаган бўлсалар) пенсия энг кам иш ҳақининг 30 фоизи миқдорида оширилади дейилган.

Бу қўшимча нафақат уруш йиллари вафот этган ҳарбийларнинг, балки тинчлик даврида вафот этган уруш ногиронларининг ота-оналари ва турмуш ўртоқларига ҳам берилади. Масалан, ўз бурчини бажараётиб вафот этган ҳарбийнинг отаси, онаси қарилик пенсияси олсалар, хотинига ногиронлик пенсияси тайинланган бўлса, 30 фоизли қўшимча унинг отасига ҳам, онасига ҳам, хотинига ҳам берилади.

Агарда аёлнинг эри ҳам, фарзанди ҳам хизмат бурчини бажараётиб вафот этган бўлса у олаётган пенсиянинг миқдори энг кам иш ҳақининг 60 фоизига оширилади.

1994 йил 1 июлдан болага бериладиган кийим-кечак, нафақалар миқдори тубдан ўзгартирилиши кутилмоқда.

Эътибор берган бўлсангиз керак, туман ижтимоий таъминот бўлимлари яна пенсионерлар билан гавжум бўляпти. Янги Қонунни телевизор, радио орқали ва маҳаллаларда халқ орасида тушунтириш ишлари олиб борилганлиги натижасида кўп кексалар ҳужжатларини текширтириш учун топширяптилар.

Ҳозирги пайтда 1994 йил 1 июлгача тайинланган пенсияларни янгитдан қайта ҳисоблаб ошираяпмиз. Бу ишни ўз вақтида бажаришимиз учун ҳокимлик томонидан барча шарт-шароитлар яратилган. Республика ижтимоий-таъминот вазирлиги бизга яна битта компьютер ажратди. Бу ҳам ишларимизни тезкорлик билан бажаришимизга катта имконият туғдирмоқда.

Дилбар НАЗИРОВА,
Собир Раҳимов тумани ижтимоий-таъминот бўлимининг мудири.

** Илм ҳам тадбиркорликни ёқтиради*

НАЗАРИЯ ВА АМАЛИЁТНИ БОҒЛАБ

РЕСПУБЛИКАМИЗДА тадбиркорликнинг ривожланиши учун зарур шарт-шароитлар яратиб берилаётгани, хусусийлаштириш жараёнининг жадал суръатлар билан амалга оширилаётгани, демакки, иқтисодий ислоҳотларнинг белгиланган йўналишдан оғишмай бораётгани қувонтирмай қўймайди. Бозор иқтисоди диёримизда минглаб кичик, қўшма корхоналар, ҳиссадорлик жамиятларининг ташкил этилишига олиб келди. Албатта, мулкчиликнинг турли хил шакллари мавжудлиги республика иқтисодиёти тараққиётига ижобий таъсир кўрсатади. Лекин бу борада ҳали амалга оширилиши лозим бўлган вазифалар талайгина. Масалан, биргина бухгалтерлар тайёрлашни олайлик. Ҳеч бир тадбиркор, ишбилармон корхона (шаклидан қатъи назар) ўз фаолиятини яхши йўлга қўйилмаган ҳисоб-китобсиз тасаввур этолмайди, чунки бухгалтерия унинг асосий иш юритувчи қуроли ҳисобланади.

Тошкент Давлат иқтисодиёт университетида бухгалтерларга бўлган талабнинг катталиги, уларнинг малакасини янада ошириш давр талаби эканини ҳисобга олган ҳолда янги ўқув режаси ишлаб чиқилди. Унга биноан ўқув дастуридан «Кичик ва қўшма корхоналар, ҳиссадорлик жамиятлари, ширкатларда бухгалтерия ҳисоби» фани ўрин олди. Шунингдек, бизнингча хусусий корхоналарда бухгалтерлик ҳисоби, аудит ва бухгалтерия ҳисобининг халқаро андозалари (стандарти) фанларини ҳам ўқитишни йўлга қўйиш масадга мувофиқдир. Лекин уларни шундоқ ҳам тиғиз ўқув режасига киритиш, шу билан бир пайтда фанларнинг ўзаро боғлиқлигини таъминлаш мушкул, бу борада бизга хорижий давлатлар тажрибаси «қўл келиши» мумкин (албатта кўр-кўрона тақлид, андоза кўчириш, ўз анъаналаримиздан воз кечиш хусусида фикр юритишнинг ўзи ортиқча).

Тошкент Давлат иқтисодиёт университетида мутахассисларни икки босқичга бўлиб ўқитиш йўлга қўйилди. Улар ўқиш жараёнининг давомийлигига қараб бакалавр ва магистр унвонларини оладилар. Бизнинг фикримизча, бу масалага бироз ойдинлик киритиб олишга тўғри келади. Чунки бакалавр даражасини олган ҳар бир шахс олий маълумотли мутахассис ҳисобланади. Магистрлар тайёрлашда эса бошқачароқ йўл тутиш мумкин. Бакалаврларни ўқитиш давлат томонидан моддий жиҳатдан таъмин этилсада, ўзининг таълимни давом эттириш лаёқатини намоён эта олган талабалар, яъни бўлғуси магистрларнинг сарф-харажатларини ундан манфаатдор ташкилот, корхона, хуллас, ҳомийлар ўз зиммаларига олсалар. Бу эса танлаб олинган бакалаврларнинг икки йил давомида илмий изланиш олиб боришлари, ўзларидаги ташкилотчилик қобилиятларини шакллантириш йўлидаги машаққатларини бироз бўлсада енгиллаштирарди.

Бозор иқтисодига ўтиш бухгалтерлар меҳнатини интенсивлаштиришни талаб этади, лекин бу жараённи компьютерларсиз амалга ошириш мумкин эмас. Афсуски, олий ўқув юртларининг компьютер билан таъминланиши, борларидан фойдаланиш талаб даражасида эмас. Бунинг сабаблари ҳам аниқ: мутахассислик кафедралари дастур тузувчилар билан мустаҳкам алоқа ўрнатмаганлар, амалда эса синовдан ўтган дастурлар кам, кўпайтириш йўллари ҳақида эса етарлича бош қотирилмаяпти, лаборатория ишлари миқдорининг озлиги ҳам мақсадга жавоб бермайди. Бундай муаммолар Тошкент Давлат иқтисодиёт университетида ҳам мавжуд. Ўқувчи диққатини бу масалага бежиз қаратмаяпмиз. Чунки ҳозирги кунда мулкчиликнинг турли шаклларига тегишли корхона ва ташкилотларда ишлаётган бухгалтерларнинг асосий қисми компьютерлардан фойдаланишни билмайди. Оддий бухгалтернинг мураккаб алготилларда махсус дастурлар тайёрлаши шарт эмас, бу борада унинг умумий тушунчаларга эга бўлиши кифоя, асосий мақсад эса хўжалик юритишда замонавий электрон техника ютуқларидан унумли фойдаланишдир.

Ўқув жараёнида ўқитувчи ва талаба ўртасидаги муносабатларни, маъруза ва амалиёт дарсларини янгича йўналишда қуриш даркор. Масалан, устоз ва шогирд мулоқоти янада яқинроқ бўлиши, дарс сифатини ошириш учун қўшимча сарф-харажатлардан қочмаган ҳолда кичик гуруҳлар ташкил қилиш лозим ва бу ерда асосий ролни талаба ўйнаши керак. Ўқитувчининг вазифаси эса талабанинг мустақил фикрлаши учун имконият яратиб берган ҳолда зарур пайтда унга йўл-йўриқ кўрсатиш, ёрдам беришдангина иборат бўлиши даркор. Бухгалтерия ҳисобини ўқитиш борасидаги профессор ва ўқитувчиларимизнинг кўп йиллик тажрибаси шуни кўрсатмоқдаки, талабалар амалий фаолият, қўлланмалар билан танишиш, дастлабки ҳужжатларни расмийлаштириш, рўйхатга олиш ва шу каби ишлар билан бевосита олий ўқув юртидаёқ шуғулланишлари мумкин. Дарсларнинг бир сменада олиб борилаётгани, гуруҳлардаги талабалар сонининг камлигини (ҳар бир гуруҳда 12 тадан талаба бор) ҳисобга олиб ўқув амалиёти даврида 8 соатлик иш куни ташкил этиш мумкин (албатта бу ҳолда профессор-ўқитувчиларнинг моддий манфаатини ҳам эътиборга олиш лозим деб ўйлаймиз). Чунки айнан шундай ўқув-иш жараёни талабага эркин ишлаш, хулосалар тузиши, бухгалтерия фаолиятига танқидий кўз билан қараш имконини беради, уни оддий кузатувчи эмас, балки изланувчан, масъулиятли, тажриба орттиришдан манфаатдор шахс сифатида шакллантиришга кўмаклашади.

Республикамиздаги бухгалтерлар тайёрлайдиган кўплаб олий ўқув юртлари ўзларининг ҳисоблаш машиналари, ахборотга автоматик ишлов бериш кафедраларига эгалар. Бу ерда ўз ишини пухта биладиган, юқори малакали профессор-ўқитувчилар ишлашади. Уларнинг умумий иш тажрибаси салкам 30—31 йиллик даврни ўз ичига олади. Шу ўринда савол туғилади. Наҳотки шунча йиллик муддат бухгалтерларимизга электрон ҳисоблаш машиналаридан фойдаланишни ўргатиш учун етарли бўлмаган бўлса? Агар биз ҳозирги кунда ишлаётган бухгалтерларнинг 95 фоизи ҳисоблаш техникаси билан умуман таниш эмаслигини ҳисобга олсак савол ўринлидек туюлади. Аслидачи? Профессор-ўқитувчиларимиз назарий билимларни талаба онгига чуқур сингдиришга моҳирлар, лекин ўқув воситаларининг йўқлиги, моддий техника базасининг мавжуд эмаслиги амалий кўникмаларни ҳам ана шундан юқори савияда бериш орзусини пучга чиқарганди. Ўзингиз ўйланг, ахир компьютердан фойдаланишни қандай қилиб сурат, ўқув қўлланмаларидаги назарий тушунчалар орқали ўрганиш мумкин?!

Олий ўқув юртларининг бухгалтерия ҳисоби ва хўжалик фаолиятини таҳлил этиш кафедралари бухгалтерлар тайёрлаш сифатини яхшилаш услубларини яхши биладилар, лекин кўпинча гап бориб яна молиявий аҳволга тақалаверади. Таълим тизимининг бозор иқтисоди шароитида моддий жиҳатдан қийналиб қолиши сир эмас. Бу эса янги-янги йўллар, муаммолар ечимини топиш, ўқув жараёни сифатини ошириш, бундан профессор-ўқитувчилар манфаатдорлигини кучайтиришни талаб этади. Олий ўқув юртларининг модий техника базаси замон талабларига жавоб берган тақдирдагина юқори малакали мутахассислар, жумладан, бухгалтерлар тайёрлаш имкони туғилади. Бу бизнинг яқин келажакда амалга ошишига умид қиладиган, аниқроғи диёримизда содир бўлаётган ижобий ижтимоий-сиёсий ўзгаришларни кузатиб борган ҳолда тобора амин бўлиб бораётган воқеликдир.

Аҳрор АЗЛАРОВ,
Тошкент Давлат иқтисодиёт университетининг ижтимоий соҳаларда бухгалтерия ҳисоби кафедрасининг мудири, доцент.

Мурод АЗИЗОВ,
Мирза ТЎЛАЕВ,
ушбу кафедра ходимлари.

● Истиқлол элимизга катта масъулият юклади. Барча соҳалар каби мактабгача тарбия тизими ҳам янгиланиб бораётир. Хўш, бу борада аҳвол қандай? Тарбиячи янги замон эгасини тарбиялашга тайёрми? Мактабгача тарбия муассасалари олдида турган муаммолар ва вазифалар хусусида Ўзбекистон Республика халқ таълими вазирлигининг мактабгача тарбия бошқармаси бошлиғи Ҳамида Аҳмедова билан суҳбатлашдик.

** Муаммо ва ечимлар*

КЎЛАМИ КЕНГ ИМКОНИЯТ

— Иқтисодий ўзгаришлар мактабгача тарбия муассасаларига ҳам таъсир этаётган бўлса керак. Давлат тасарруфидаги ва давлатдан ташқари бўлган боғчаларни бир-бирига солиштириб, қай бирининг афзаллиги ва бунинг сабаби ҳақида тушунча берсангиз?

— Бозор иқтисодига ўтиш даври осон кечмаяпти, албатта. Давлат тасарруфидаги боғчаларда аҳвол бирмунча дуруст. Вазирлигимиз мактабгача тарбия муассасаларига алоҳида эътибор кўрсатяпти. Аммо идора, ташкилот, корхоналар таркибидаги боғчаларда тарбиявий ишлар кўнгилдагидек эмас. Улар иқтисодий тақчилликни баҳона қилиб ўз боғчаларини ёпиб қўйишмоқда. Ўз-ўзидан маълумки, болалар бюджетдаги боғчаларимизга оқиб келаётир.

— Бу ҳол сизлар учун ўзига хос муаммолар келтириб чиқарса керак?

— Албатта, «кўчада қолган» бундай болаларни боғчаларга қабул қилмаслик ноинсофлик бўлади. Аммо гуруҳларда кичкинтойлар сони кўпайиб кетгач, тарбиячиларнинг уларни эплаши қийинлашади. Энг ёмони— болалар билан алоҳида ишлашга тарбиячиларнинг имкони етишмайди. Натижада айрим ҳолларда тарбиявий ишлар кўнгилдагидек олиб борилмайди. Вазирликлар, ҳокимликлар, идора, корхона ва бошқа ташкилотлар раҳбарияти билан мулоқотлар олиб бордик. Тошкент шаҳри, Самарқанд ва бошқа айрим вилоятларда сезиларли ижобий силжиш бўлди. Ёпилган боғчалар қайтадан очилди. Лекин бу ҳали ишлар юришиб кетди, деган гап эмас.

— Миллий типдаги боғчаларнинг қандай бўлишини истар эдингиз?

— Бу борада ишни давлат тили бўлган ўзбек тилини ўргатишдан бошлаганмиз. Аммо рус гуруҳларида бироз иш оқсаб турибди. Мен миллийлик деганда ўзбекча либос кийиб, ўзбек тилидагина гапиришни тушунмайман. Биз шаклан эмас, балки аввало мазмунан миллийликка эришишимиз керак. Мурғак гўдакни катта йўлга олиб чиқар эканмиз, келгусида замон эгаси бўладиган уддабурон, билимдон, ўз эли, ўз тили, она диёри билан фахр этадиган ориятли, номусли кишилар тарбиясига масъул эканлигимизни бир лаҳза ҳам унутмаслигимиз лозим. Бунинг учун машғулотлардан тортиб, оддий ўйинларгача, миллий урф-одатларни, миллий адабиётни, санъатни, энг муҳими, миллий руҳни жажжилар қалбига сингдириб боришга ҳаракат қилаяпмиз.

— Боғчаларда бугунги кунда қилинаётган ишлар ҳақида тўхталиб ўтсангиз.

— Келажакда жаҳон тилларини билмаган киши турмушда қоқилиб қолиши шубҳасиз. Шундай экан, кичкинтойларга ҳозирданоқ хорижий тилларни ўргатиб борсак, нур устига аъло нур бўлади. Бугунги кунда республикамиздаги 300 та боғчада хорижий тилларни мукаммал ўрганиш ишлари бошлаб юборилди. Тажриба-синов гуруҳлари ташкил этилган. Пойтахтимизда ана шундай бир неча боғча-лицей ўз дастури асосида фаолият кўрсатмоқда. Натижа чакки эмас. Яқин келажакда бундай гуруҳларнинг ишларини кенг ёйиш мумкин бўлади. Гап миллий типдаги боғчалар хусусида бораркан, мен катта боғчаларга қаршиман. Боғчалар мўъжазгина бўлса, дейман. Гуруҳларда бола сони 10-15 нафардан ошмаса. Аммо боғча кичик бўлгани билан унда тарбиявий ишлар учун барча шарт-шароит яратилиши, чўмилиш ҳавзаси, жисмоний тарбия зали, тўгараклар ва бошқа машғулотлар учун ҳам алоҳида хоналар бўлса мақсадга мувофиқ бўларди.

— Ноанъанавий, митти ва бошқа боғчалар ҳақида фикрингиз қандай?

— Гап ўрни келганда айтиб ўтиш кераккн, хонадон боғчалари вилоятларда, қишлоқ жойларида ўзини оқлаяпти. Бундай боғчанинг афзаллиги шундаки, болалар оила муҳитида тарбияланади. Митти боғчага келсак, у ҳам бирор боғчанинг шохобчасидир. Улар учун давлат томонидан бир неча хона ажратилади. Масалан, кўп қаватли уйларнинг хоналаридан икки хонаси митти боғчага берилиши мумкин. Бундай боғчалар Тошкент ва Самарқанд каби катта шаҳарларда жуда қулай. Боғча-мактаб боғча қошида ташкил қилинади. Болалар бу ерда тарбияланиш билан бирга бошланғич таълим сабоқларини ҳам оладилар. Тошкент шаҳрида, Фарғона вилоятида бир қатор бундай боғча-мактаблар фаолият бошлади.

— Махсус боғчалар ҳақида ҳам тўхталиб ўтсангиз?

— «Йиқилганни суямоқ керак» дейдилар. Кемтик кўнгилларга бир оз бўлсада нур бағишлаш, уларнинг дардига дармон бериш учун сидқидилдан ҳаракат қилинмоқда. Ногирон болажонлар учун барча шарт-шароит яратилган. Аммо мавриди келганда дилимдаги бир хижилликни айтсам, девдим. Ногирон болалар боғчаларининг аксарияти кўп қаватли биноларда жойлашган. Ўз-ўзидан маълумки, бу қатор қийинчиликлар туғдиради. Яримжон болани иккинчи қаватга кўтариб чиқиб-тушишнинг ўзи бўлмайди. Кошки эди, улар учун кенг, шинам ҳовлида жойлашган бир қаватли бинолар бунёд этилса.

— Иш кўламида қандай муаммолар мавжуд?

— Муаммолар йўқ эмас. Маълумки, бола ўйинчоқлар дунёсида яшайди. Аммо ўйинчоқ ишлаб чиқарувчи корхоналар нима иш билан банд? Истардикки, бу борада ижобий ўзгаришлар бўлса, боғчаларимиз турли-туман бой, миллий ўйинчоқлар билан тўлса. Яна бир гап— боғча бинолари қурилиши ҳам кўнгилдагидек эмас. Аллақачон режалаштирилган қурилишлар ҳам бошланмай ўлда-жўлда қолиб кетаётир. Имкониятлардан оқилона фойдаланиб, ғайрат билан ишласак, ўйлайманки, мушкулларни осон этиб, муаммоларни ҳам ҳал қиламиз.

Суҳбатдош:
Шарофат ИСКАНДАР қизи.

** Ҳунар—ҳунардан унар*

НАФИС САНЪАТ ЎЧОҒИ

МУСТАҚИЛЛИК шарофати билан миллий қадриятларимиз тикланмоқда. Айниқса, ота-боболаримиздан мерос бўлиб келган миллий ҳунармандчиликни ривожлантиришга катта эътибор бериляпти. Шу маънода болаларнинг севимли маскани бўлган республика ўқувчилар саройида хайрли ишлар амалга оширилмоқда. Бу масканда шу пайтгача фаолият кўрсатиб келаётган бадиий каштачилик, кулолчилик, наққошлик, ўймакорлик каби тўгараклар қаторига яна бири—миллий чолғу асбобларини ясаш тўгараги ҳам қўшилди. У ўқувчилар саройидаги энг кенжа тўгараклардан бири бўлиб, ўтган ўқув йилида ташкил этилди. Тўгарак раҳбари Боқижон Зуфаров шаҳар мактабларида ўқувчилар билан суҳбат ўтказиб, дастлаб икки гуруҳни ташкил қилди. Ҳозирда бундай гуруҳлардан олтитаси фаолият кўрсатмоқда.

Бир йил мобайнида бу ерга қатнаган болалар аввало ишни анжомлардан фойдаланишдан бошлашди. Чунки чолғу асбоб ясашда асосан тиғ, ўткир меҳнат қуролларидан фойдаланилади. Сўнгра ўқувчилар турли хил кичик-кичик эсдалик совғалари ясашни ўрганишди. Болалар ўзлари ясаган ишлари билан шаҳар, республика ўқувчиларининг халқ амалий санъати кўргазмаларида иштирок этдилар.

— Тўгарак ташкил қилишдан кўзланган асосий мақсад болаларимизга ота-боболаримиздан бизгача етиб келган гўзал миллий ҳунаримизни ўргатишдир,— дейди тўгарак раҳбари Боқижон ака Зуфаров. —Балки, шу тўгаракка қатнашаётган болаларнинг ҳаммаси ҳам келажакда миллий мусиқа асбобини ясайдиган уста бўлмаслиги мумкин. Аммо, олайлик 50 та боладан ўнтаси шу ҳунарнинг бошини тутса, бу бизнинг ютуғимиз. Шунда ишончимиз комилки, кейинги авлодга ҳам бу ҳунар ўтади.

Ҳозирги пайтда тўгаракдаги мавжуд гуруҳларнинг ҳар бирида 10 нафардан бола ҳунар ўрганишади. Болаларнинг бундай кам гуруҳланишига сабаб, бу ҳунарнинг нозиклиги ҳамда ўта эътиборталаблигидир. Ҳар бир бола билан кўп ҳолларда алоҳида ишлашга тўғри келади. Бундан ташқари техника хавфсизлиги ҳам шуни талаб этади. Бир болага ҳунар ўргатаётган уста иккинчи боланинг ҳаракатларини ҳам кўздан қочирмайди. Бундан ташқари, болаларга бир пайтнинг ўзида ёғочга бадиий ишлов бериш, ўймакорлик ҳунари ҳам ўргатилади.

Кези келганда шуни айтиб ўтиш керакки, мазкур тўгарак болаларга фақат чолғу асбоблари ясашни ўргатибгина қолмай, балки маънавий жиҳатдан ҳам тарбиялайди. Бу ўринда кўп нарса тўгарак раҳбарига ҳам боғлиқ. Боқижон ака Зуфаров болаларни нафосатни, гўзалликни ҳис қилишга ундайди. Кўпинча болалар билан миллий мусиқа асбобларида ижро этилган мумтоз куй-қўшиқларни биргаликда тинглашади. Унинг оҳанги, чалиш усули, мусиқалардаги ўзига хос маъно ҳақида болаларга сўзлаб беради. Бир сўз билан айтганда, болаларга миллий мусиқа асбобларни ясашни ўргатиш орқали ота-боболаримиз анъаналарини, урф-одатларимизни улар онгига сингдиради.

— Тўгаракнинг маънавий эстетик аҳамияти жуда каттадир, — дейди Боқижон ака сўзининг охирида. —Чунки бу—ўзига хос нафис санъат мактабидир. Болалар бу ерда гўзалликни ўрганадилар. Дастлаб тўгаракда болалар жуда озчиликни ташкил қиларди. Эндиликда уларнинг сони кўпайиб, саройдаги катта тўгараклардан ҳисобланади. Энг муҳими шундан иборатки, ҳозир болалар бу ерга ўзлари қизиқиб, чин дилдан ҳунар ўрганаман, деб келадилар. Бизнинг вазифамиз ана шу ихлосмандларни касбга йўналтириб, келажакда ўз йўлини топишга қўмаклашишдир.

Назира СОДИҚОВА.

Тил ҳақидаги Қонун қандай бажарилмоқда?

ЎЗБЕКИСТОН Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги атамашунослик қўмитаси томонидан «Ўзбекистоннинг давлат тили ҳақида»ги Қонунини амалга ошириш, шунингдек, турли соҳаларга оид луғатлар нашр этиш бўйича талайгина ишлар қилинмоқда. Луғат чиқариш борасида амалга оширилган тадбирлар, айниқса, салмоқли бўлмоқда. Мазкур қўмитанинг биринчи тоифали мутахассиси Матлуба Исоқованинг жамоатчи мухбиримиз билан суҳбати ҳам шу масалага бағишланди.

** Долзарб мавзуда*

Ниятларимиз бисёр

— Матлубахон, атамашунослик қўмитасида ўзбек тилида луғатлар нашр этишнинг аҳволи қандай? Шулар ҳақида гапириб берсангиз.

— Ўзингизга маълумки, тилимиз давлат тили мақомини олгач, 1990 йилдан Вазирлар Маҳкамаси ҳузурида республика атамашунослик қўмитаси тузилиб иш бошлади. Қўмита низоми ишлаб чиқилгач, унинг қошида фан соҳалари бўйича жамоатчилик асосида ишлайдиган 12 бўлим ва 9 шўъба тузилган, бу бўлим ва шўъбаларга республикамизнинг етакчи олимлари ва мутахассислари жалб этилган эди.

Қўмитамиз Низомида кўзда тутилган вазифалардан бири атама луғатларини тузиш, муҳокама этиш, нашрга тайёрлашдир.

Маълумки, давлат тили ҳақидаги Қонунга биноан ҳамма идора ишлари, ҳужжатлар, ёзишмалар, шунингдек олий ва ўрта махсус ўқув юртларида дарслар ўзбек тилида олиб борилиши лозим. Шу боисдан барча фан соҳалари бўйича ўзбек тилида дарсликлар яратиш керак. Ҳозирги кунда кўпчилик олимларимиз, илмий-текшириш институти ходимлари, олий ўқув юртлари ўқитувчилари ана шундай дарсликлар устида иш олиб бормоқдалар. Дарсликларда эса илмий атамалар тўғри танланиши, ҳар хилликлар, чалкашликларга йўл қўйилмаслиги шарт. Шу мақсадда қўмитамиз дарсликлар устида ишлаётган олимлар учун қўлланма вазифасини ўтайдиган, энг зарурий илмий атамаларни ўз ичига олган кичик луғатлар чиқаришни маъқул топди. Айни пайтда бу соҳада маълум натижаларга эришди ҳам. Биология бўлими бошлиғи Ўктам Пратов, Тешавой Одилов ва бошқалар бевосита ўсимликлар билан боғлиқ бўлган «Ботаника атамаларининг русча-ўзбекча қисқача луғати». Ваҳоб Раҳимов, Жаббор Саидқосимов сингари муаллифларнинг конларни қазиб олиш усуллари ва кончилик жараёнларида ишлатиладиган атамаларни ўз ичига олган «Кончилик атамаларининг русча-ўзбекча қисқача луғати», Азим Ҳожиевнинг «Тилшунослик атамаларининг русча-ўзбекча луғати», Карим Аҳмедов, Қудрат Аҳмеров ва Темур Отақўзиевларнинг «Кимё атамаларининг русча-ўзбекча қисқача луғати» чоп этилиб, ўқувчилар қўлига етиб борди.

Шу кунларда «Ҳарбий атамалар луғати», «Математика атамалари луғати» ва «Физика атамалари луғати» босмада.

— Келгуси режалар нималардан иборат?

— Қўмитамизда йил охиригача шундай луғатлардан яна ўнтасини тайёрлаб, нашр этишни режалаштирганмиз. Ҳозир муҳандислик геологияси, гидрология, боғдорчилик, пахтачилик, тиббий атамалар луғатлари таҳрир жараёнида, тарих, ҳуқуқ, фалсафа, зоология, стандартлаш, адабиётшунослик, дефектология атамалари каби қатор луғатлар эса тайёрланмоқда. Ҳозирда тилшунослик институти ходимлари томонидан бугунги кун учун ўта зарур бўлган ўзбек тилида иш юритиш атамаларининг, ижтимоий-сиёсий атамаларнинг русча-ўзбекча луғатларини ҳам нашрга тайёрлаяпмиз.

Музаффар ТУРОБОВ ёзиб олди.

Тил ўрганиш энг аввало чуқур билимни, қунт билан ўқиб, ўрганишни тақозо қилади. Бунда хоҳ талаба бўлсин, хоҳ бошқа касб эгалари бўлсин китобларнинг хизмати катта. Буни яхши билган Тошкент автомобиль йўллари институти кутубхонаси ходимлари талабаларга бажонидил ёрдам берадилар.

СУРАТДА: кутубхона ходимлари китоб саралаш пайтида.

Козим Ўлмасов олган сурат.

** Илмий-амалий анжуман*

Мунозаралар руҳида

АТАМАШУНОСЛИК соҳасида жиддий тадбирларни олиб бориш бугунги куннинг долзарб вазифаларидан бири бўлиб қолмоқда. Кўп йиллар давомида бошқа тилларда қўлланилиб келган сўзларнинг ўзбекча муқобилини топиш, излаш, ҳар бир фан мутахассис олимларининг фикр-мулоҳазалари билан баҳс юритиш маълум бир атаманинг умрбоқий бўлишига олиб келади. Ҳозирги кунда кўплаб атама луғатлар чоп этилмоқда. Бу атама луғатларни кўздан кечирар эканмиз, айрим сўзларнинг тилимизга мос келмаслиги, бачкана, қўпол, саёз эканлиги дилимизни ранжитади.

Фан-техника тараққиёти туфайли луғат бойлигимиз ортди. Юртимизга, тилимизга атамалар ўша жисм, ўша нарса билан бирга кириб келди. Ўша атамаларнинг барчасини ўзбекчалаштириш мумкинми? «Трактор», «двигатель» ва шу каби сўзларни зўрма-зўраки, пала-партиш атама билан атасак, кейинги авлод олдида ё кулгига, ё таънага қолмасмиканмиз? Бизнингча, ўзи билан бирга тилимизга ўрнашиб қолган техник атамаларни ҳадеб ўзгартиравермаслигимиз, унинг устида кўпроқ амалий ишлар олиб боришимиз мақсадга мувофиқдир.

Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институтида давлат тили ҳақидаги Қонун моддаларининг бажарилаётганини ўрганиб чиқиш мақсадида атамалар ва атамашунослик мавзусига бағишланган илмий-амалий анжуман бўлиб ўтди. Унда юқоридаги мазмундаги чиқишлар бўлди. Баҳс ва мунозаралар руҳида ўтган мазкур анжуманда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги атамашунослик қўмитаси раиси муовини Ҳ. Бештемиров, Ўзбекистон Фанлар академияси тилшунослик институти директори муовини Э. Бегматов, институтнинг профессор-ўқитувчилар жамоаси ҳам фаол иштирок этдилар. Анжуманда мазкур институт қошида техник атамалар маркази тузиш масаласи кўрилди.

Манзура МАМАСОЛИЕВА, Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институти катта ўқитувчиси.

** Буюк боболаримиз меросидан*

«Гиёҳоти шифобахш»даги ўгитлар

ТАБИАТ — мўъжиза. Унинг турфа ранг туҳфалари беқиёсдир. Илк ўрта аср Шарқ фанларининг, хусусан табобатнинг энг йирик намояндаларидан бири, машҳур табиб Абу Бакр ар-Розий (869—925)нинг бу соҳадаги илмий кашфиётлари, яратган асарларининг негизи шубҳасиз ўша мўъжизакор табиатнинг бетакрор туҳфаларидандир. Абу Бакр ар-Розий ўзининг бутун ҳаётини жаҳон фани тараққиётига бағишлаган. У адабиёт, мусиқа, фалсафа, алжабр, жўғрофия, фалакиёт каби бир қатор фанларни мукаммал эгаллаган. Алломанинг айниқса, кимё ва табобат соҳасида ёзган асарлари ва кашфиётларини алоҳида эътироф этмак лозимки, ҳозирги Ўзбекистон ҳудудидан етишиб чиққан, ўзларининг илмий тафаккурлари ила том маънода оламни ларзага солган алломалардан бўлмиш Абу Райҳон Беруний ва Абу Али ибн Синоларнинг илмий фаолиятларида муҳим аҳамият касб этган.

Кейинги пайтлардаги илмий изланишлардан аён бўлдики, Абу Бакр ар-Розий Марказий Осиё минтақасида яшаган вақтларда ҳам (хусусан ҳозирги Ўзбекистоннинг жанубий вилоятларида) табобат соҳасида бир қанча асарлар, жумладан «Фойдали шифобахш ўсимликлар» рисоласини ёзган. Бу борада бизга кўпроқ маълумот берган дастур Қўқон шаҳридаги «Ўлкани ўрганиш музейи»нинг «Тарихий қўлёзмалар» фондида сақланаётган «Марказий Осиёда илк ўрта аср тарихини ўрганишга оид баъзи қайдлар» китоби ва бошқа бир қатор манбалар бўлди. Мазкур китобда ёзилишича, Абу Бакр ар-Розий Марказий Осиёда яшаган вақтда ўша даврнинг машҳур табиб ва кимёгари бўлган Абул Ҳорис ва бошқа ҳакимлар билан бўлган қизғин мулоқотлар унинг бу соҳани мукаммал ўрганишида муҳим омил бўлган.

Абу Бакр ар-Розийнинг Марказий Осиёга кўчиб келишининг сабаби (аллома кўчиб келишидан аввал ўз туғилган юрти — Эроннинг Рай шаҳрида яшарди) унинг тоғаси Зокир ибн Тоҳир шу ерда яшаганлиги ва турли доривор ўсимликлар савдоси билан шуғулланганлигига келиб тақалади. Зокир ибн Тоҳир ўз даврининг зиёли кишиларидан бўлиб, унинг шахсий кутубхонасида араб ва форс тилларида талайгина турли соҳа адабиётлари мавжуд бўлган. Шунинг учун ҳам тоғаси билан бирга яшаш Розийнинг табобат соҳасини янада мукаммал ўрганишида муҳим аҳамият касб этган.

Айрим тарихий манбаларда ёзилишича, Абу Бакр ар-Розий болалигидан табиат манзараларини севган, далаю тоғ ва қир бағирларида юришни ёқтирган. Табиатга бўлган унинг бундай меҳр-муҳаббати кейинчалик доривор ўсимликларни йиғиб улардан хасталикларга шифо топиш фикрини туғдирган. Мана шу изланишлар натижасида у форс тилида «Гиёҳоти шифобахш» — «Фойдали шифобахш ўсимликлар» рисоласини ёзган. Алломанинг бу рисоласи қисқа фурсат ичида Марказий Осиё аҳолилариаро қўлма-қўл бўлиб кетган, халқ ундан кенг фойдаланган.

XIX асрда Қўқонда яшаган шоир ва олим Мирзо Хайрулло Ҳўқандийнинг «Хотиранома» асаридаги маълумотлар Абу Бакр ар-Розийнинг мазкур рисоласи қарийб ўн икки асрга яқин вақтдан буён ҳам ўз қимматини йўқотмаганидан далолат беради. Мирзо Хайрулло Ҳўқандий ўзининг «Хотиранома»сида ёзишича, даставвал унинг ўзи қичима касаллигига чалинган. Шоир Ҳамза Ҳакимзоданинг отаси — Қўқоннинг машҳур табиби Ҳакимжон ибн Ниёзийдан «Фойдали шифобахш ўсимликлар»ни олиб ўқигач, кўп касалликлар қатори қичимани даволаш учун аниқ талқин этилган доривор ўсимликларни ўрганганини натижасида дарддан фориғ бўлади. Бундан ташқари «Хотиранома» муаллифи Абу Бакр ар-Розий рисоласида нафақат доривор ўсимликлар, балки тоза тоғ ҳавоси, тиниқ, мусаффо сувлар, ўтлоқлар ҳам саломатликнинг муҳим манбаи эканлигини таъкидлаб, ўз фикрларини шеърий йўлда ифода этган. Яна «Хотиранома»да ар-Розий томонидан кўпгина касалликларга шифо бўлғувчи ўсимликлар ҳақида фикрлар айнан ўзича келтирилган.

Абу Бакр ар-Розийнинг «Фойдали шифобахш ўсимликлар» рисоласидан сариқ касалининг давоси ҳақида ўқиймиз: «...Жигар касалланиши яхши овқат емаслик, овқат истеъмол қилганда тозаликка эътибор бермаслик, кўлмак сув ва ачиб қолган таомларни емаклик орқали қоннинг ифлосланиб қолишидан келиб чиқади. Қон ифлосланганда унинг танаси сарғаяди... Бу эса жигарга касаллик келтиради, жигар касалланса юрак фаолияти ҳам сусаяди. Дардни сезган ҳолатда тезда даволашга ҳаракат қилмоқ керак. Бундай касалликка мубтало бўлганлар сут, товуқ гўшти ва сабзавот маҳсулотларидан кўпроқ тановул қилишлари керак. Имкон бўлган тақдирда оқ жўхорининг поясини чайнаш ҳам яхши. Хасталикни тузатиш учун тарвуз, бодринг, узум, олхўридан кўпроқ истеъмол қилиш зарур...».

Ар-Розий қўлёзмасидан келтирилган фикрлар ҳозирги замон табобатига зид келмайди. Билакс, кўп жойларда тиббий йўриғларга монандлиги кўзга ташланади. Инфекция — қоннинг ифлосланишида ҳозирги кунда ҳам тавсия этиладиган парҳез таомлар ё бўлмаса оқ жўхори поясининг қайнатмаси ўта фойдалидир. Жўхорининг пояси киши танасидаги заҳарли моддаларни ювувчи сифатида таъсир этади.

Ҳозирги кунда, хусусан Ўзбекистон иқлими шароитида аҳоли ўртасида тез-тез учрайдиган йўғон ичакнинг яллиғланиши — қуланж хасталиги тўғрисида ар-Розий шундай ёзади:

«...Кимки қуланж ёки қабзият (ич қотиш) дардига учраса, кўпроқ суюқ овқат емоғи лозим. Кўпроқ ҳаракатда юриши шарт. Уйқу олдидан бироз пиёда юриб, аъзосини ҳаракатлантирмоғи зарур. Ётиш олдидан бир пиёла қайнатилган сув ичмоғи керак».

Абу Бакр ар-Розийнинг «Фойдали шифобахш ўсимликлар» рисоласидан Марказий Осиёда яшаб, табобат билан шуғулланган бир қатор донишманд табиблар фойдаланганликлари ҳақида далиллар кўп. Масалан, Муҳитдин Бухорий, Носир Мурғоний, Рашодиддин табиб, Юсуф Самарқандий каби олимлар ар-Розийнинг тиббий рисолаларидан кенг фойдаланганликлари ва амалга татбиқ этганликлари тарихий маълумотлардан аён. Фикримизнинг далили сифатида К. Жўраевнинг «Табибларнинг шифобахш қўллари», М. Бузруковнинг «Боднинг давоси борми» Ҳасан Мадиёрнинг «Халқ табобати», Иноғом Тоғаевнинг «Ич терлама», Н. Мажидов ва Э. Жўраевларнинг «Энг муҳим даво» каби илмий асарларини эътироф этиш ўринлидир.

Гулираъно МАҲМУДОВА, 2-Тошкент Давлат тиббиёт институти ички касалликлар кафедраси ассистенти.

** Атамалар ҳақида мулоҳазалар*

Сўз оламига саёҳат

ОНА ТИЛИМИЗ давлат тили мақомини олиши билан сўз инқилоби — янги сўзлар ихтиро қилиш бошланиб кетди. Ана шундагина тилимизнинг — терминларимиз, атамаларимиз, топонимикамизнинг руслаштириб юборилганлиги яққол сезилиб қолди. Зудлик билан кетига айлантира бошладик. Шуни ҳам айтиш керакки, халқимизда умуман шошма-шошарлик — ё у қирғоққа, ё бу қирғоққа кетиб қолиш одатлари ҳам йўқ эмас. Атамалар қўмитаси фаол иш олиб бораётганига қарамай, турли идораларда, институт ва муассасаларда ҳар ким ўз ҳолига бошбошдоқлик билан «янги» сўз ишлата бошлади. Айниқса синоним сўзлар билан тил сандиғи тўлдирилди: «факультет» — «куллиёт», «институт», — «олийгоҳ», «илмгоҳ», «билимгоҳ»; «район» — «ноҳия», «туман»; «республика» — «жумҳурият»; «партия» — «фирқа»; «билет» — «чипта», «патта»; «мороженое» — «музқаймоқ»; «газета» — «рўзнома»; «журнал» — «жарида», «ойнома» ва ҳоказо. Хуллас, юзлаб сўзлар тақдирида ўзгаришлар содир бўлди, дейиш мумкин. Бироқ 1993 йилнинг бошларига келиб «олийгоҳ», «илмгоҳ», «билимгоҳ», «куллиёт», «ноҳия», «тайёра», «тайёрагоҳ», «рўзнома», «ойнома», «жарида» каби қатор сўзлар бироз чекина бошлаб, секин-секин қўлланмайдиган бўлиб қолди. Булардан «туман», «вилоят» сўзлари ҳозир қатъий турибди.

Эътиборингизни яна қуйидаги синоним сўзларга ва уларнинг қўлланилишига жалб қилмоқчимиз. Масалан, «адрес» сўзи ўрнида «манзилгоҳ», «манзил» сўзлари ишлатиляпти. Тўғри, бу сўзнинг жозибадор ва жарангдорлиги ҳақида гап йўқ, луғат бойлигимиздан муносиб ўрин олган, узоқ тарихга эга. Бироқ «манзилгоҳ» сўзи «адрес» сўзига тўлақонли синоним бўла олармикин?

«План», «режа» сўзларининг қўлланиши ҳам шулар жумласидандир. Кўп йиллардан бери бу сўзлар ёнма-ён ишлатилиб келарди. Кейинги пайтларда «план» сўзи бутунлай олиб ташланиб, унинг вазифасини бутунлай «режа» сўзига юклаб қўйилди. Лекин, тилда «режа» сўзининг ҳам, «план» сўзининг ҳам ўз стилистик ўрни бор. Яъни «режа» сўзининг мазмуний таркибида — «проект», «норма» маънолари мужассам эмас, бу лексик-стилистик маънолар фақат «план» сўзига хос.

«Режа» сўзининг услубий маъносида «чизғич» маънолари ҳам бор: режа тортмоқ (ёки режа солмоқ), режачўп — ғишт терувчи усталарнинг ғиштнинг текис терилишини ўлчайдиган (назорат қиладиган) асбоби. Бу каби маънолар «план» сўзининг таркибида йўқ.

Умуман, ўзбек тили хазинаси синоним сўзларга бой. Бундай тил бойликлари бадиий воситалар сифатида муҳим стилистик вазифаларни бажаришга, фикрни сержило, жумлани бўёқдор қилишга хизмат қилади. Ўзбек тилида, масалан, битта қуёш уч хил (кун, офтоб, қуёш) сўзи билан аталади; шунга ўхшаш: кўз — кўз, қароғ; бармоқ — қўл, панжа, бармоқ; юз — бет, чеҳра, башара, дийдор, юз ва ҳоказо. Бизнинг бой лексикамиздаги синоним сўзларнинг ҳар қайсисини ўз ўрнида, ўз вазифасида ишлата билиш керак. Гап ана шунда.

Ўзбек тили давлат тили мақомини олгандан кейин кўчалар бекатлар, номларида, ошхона, дўкон, корхона, фотография, тамаддихона ва ҳоказо иншоотлар пештоқларидаги лавҳаларда, тахтачалардаги ёзувларда, шиорларда сезиларли ўзгаришлар юз берди. Лекин бу соҳада ҳам шошма-шошарликка, пала-партишликка, эътиборсизлик билан орфографик хатоликларга йўл қўйилди, оғзига келган сўзларни ёзиб ташлашлар кўп бўлди.

Азим Тошкент шаҳрида 100 та пойабзал магазини бўлса, шундан 50 тасининг пештоқига «Пойабзал» деб, 50 тасига эса «Пойафзал магазини» деб ёзиб қўйилган.

Илгари тез овқатланиб оладиган емишхона «Минутка» деб аталарди. Ҳозир уларнинг номи кўпайиб кетди — «Тезкор», «Бир зумда», «Бир дақиқада» ва ҳоказо. Буларнинг ҳаммасини бир хилликка келтириб, «Тамаддихона» сўзи билан аталса мақсадга мувофиқ бўлур эди.

Ўзбек тили соҳасида юз берган ўзгаришларда, ютуқларда адибларимизнинг, зиёлиларнинг, айниқса атамалар қўмитасининг ташаббуслари ва хизматлари катта бўлди. Бундан кўз юммаслик керак. Юқорида қайд этилганидек Тошкентдаги, Ўзбекистоннинг бошқа шаҳарларидаги турли иншоотлар номлари — туманлар, жамоа хўжаликлари, кўчалар, мактаблар, ошхона-чойхона, қаҳвахоналар, бекатлар номлари ўзбекчалаштирилди; турли расмий қоғозлар, ҳужжатлар, бланкалар таржима қилинди, катта ва кичик анжуманларда маъруза ва чиқишларнинг ўзбек тилида олиб борилиши жорий этилди. Бу жараён жадал суръатлар билан давом этмоқда.

Мақсуда СОДИҚОВА, филология фанлари доктори.

** Кўпнинг кенгашига*

АСТОЙДИЛ ЖОН КУЙДИРАЙЛИК

ЯҚИНДА аския санъати усталаридан бири Айниддин Зайниддинов билан суҳбатлашиб ўтирган эдик, устоз бир ибратли воқеани эсладилар:

— Ёш бола эдим. Далада яшардик. Бир девона: «Ҳақ дўст ё олло!» деб уйимиз олдига келиб қолди. Ойим раҳматли: «Чақир, дарвозахонага ўтқиз. Кечаги мошхўрдадан бер. Еб-ичиб кетсин» дедилар. Мен айтганларини қилиб, девонани дарвозахонага таклиф қилдим. Олдига нон, чой, мошхўрда қўйдим. У киши овқатланиб бўлгач, мамнуният билан «Қани ўғлим, фотиҳага қўлингни оч», дедилар. Кейин:

— Ошга ошдек фотиҳа, нонга нондек фотиҳа! Бундан ортиқ қандай фотиҳа? — деб ўринларидан қўзғолдилар.

Мен шундан бери девонанинг айтган чиройли иборасини ёдлаб олиб, топиб гапирганига қойил бўлиб юраман...

Ибратли воқеани эслашдан мақсад шуки, одам боласи дунёга келганидан бошлаб, доим гўзалликка интилади. Бунинг учун ташқи кўринишига ўзига хос оро беришидан тортиб, одамлар билан кундалик мулоқотида чиройли сўз, ибораларни топиб, уларни чиройли, содда гапириб, оддий ёзишдаги хатти-ҳаракатида яққол кўриниб туради.

Бир таниқли олимимиз матбуот саҳифаларида ёзганидек, ўзлигимиздан айрилиб, узоқ йиллар давомида бошқа маънавий бойликларимиз сингари ҳақиқий ўзбекона миллий муомала маданиятимиздан ҳам йироқлашиб кетган эдик. Мустақил республикамизда ўзбек тили давлат мақоми олганига ҳам тўрт йил бўляпти. Аммо давлат тили ҳақидаги Қонун ҳамма жойда бирдек ҳаётга тадбиқ этилмаётгани, бунга лоқайдлик билан қаралаётгани ачинарлидир. Буни кундалик ҳаётимизда, кўча-кўйда, ўзаро суҳбат ва мулоқатларда деярли ҳар қадам, ҳар дақиқада сезиб, эшитиб, одамнинг ғаши келади. Ташвишга соладигани шуки, улар буни ўрганишни одатий ҳолатдек қабул қилиб, на дўстона танбеҳингга, на киноянгга аҳамият берадилар. Улар учун гўё: «Аввал ўйла, кейин сўйла» деган оталар нақли йўқдек, оғизга келганни қайтармай, бесуяк тилни қийнайберишади. Уларнинг гап деб гапираётгани на ўзбек адабий тилида, на бирор шевада бор. Хуллас, тилга эътиборсизлик натижасида сўз луғатимизда бўлмаган, қулоққа эриш туюладиган янги-янги қўшимча, иборалар пайдо бўлмоқдаки, уларни ўқиганда ҳам, эшитганда ҳам «тишингизга» тегмай иложи йўқ.

Хуллас, тилимизга кириб келаётган ҳар бир сўз, ҳар бир иборани ҳар томонлама чуқур ўйлаб истифода этишимиз керакка ўхшайди. Яна бир гап: ҳамма ҳар хил гапирмасин, соф адабий тилда гапирсин. Бу деганимиз шевани инкор қилиш эмас, асло!

Аввало ҳар бир фуқаронинг ўзида тил ўрганишга астойдил хоҳиш, ҳаракат, интилиш лозим. Ўз она тилини ҳурмат қилмаган, уни оёқ ости қилган лоқайд одамдан бирор яхшилик чиқиши амри маҳолдир. Шундай экан, тилимиз — дилимиз учун астойдил жон куйдириб, унинг софлиги учун курашайлик.

Искандар РАҲМОН.

ОҚСОҚОЛЛАР ЗИЁРАТИ

ЯҚИНДА Шайхонтоҳур туман маҳаллалари оқсоқолларидан бир гуруҳи Туркистондаги Хожа Аҳмад Яссавий ҳамда Арслонбоб мақбараларини зиёрат қилишди. Туман маҳаллалари хайрия жамғармаси томонидан ташкил этилган бу сафар қатнашчиларда катта таассурот қолдирди.

— Зиёрат пайтида яратилган қулай шароитлардан жуда мамнунмиз, — дейди «Сузукота» маҳалласи оқсоқоли Саидрасулхўжа Насриддинхўжаев. — Чунки қариялар йўл транспортида бу жойларга бориб келиши қийин бўлур эди. Шунинг учун бунга махсус автобус ажратилди ва хайрия жамғармаси томонидан маблағ ажратилиб, тушлик ҳамда кечқурунги овқат Туркистонда ташкил этилди.

— Яқинда Ҳаж сафаридан қайтгандим, — дея суҳбатни давом эттирди Самарқанд дарвоза маҳалласи оқсоқоли Абдухалиқхожи Набиев. — Мана энди Туркистонга келиш ҳам насиб этди. Бу сафарни ташкил қилганларга катта раҳмат.

Ғулом ЮСУПОВ.

** Суратли ахборот*

ЁЗГИ ТАЪТИЛ МАЗМУНЛИ ЎТАДИ

Сўнгги қўнғироқ чалинди. Мактабларда ўқув йили якунланди. Ўқувчиларнинг кўпчилиги ёзги таътил чоғида оромгоҳларга йўл олиши табиий. Аммо шаҳарда қолганлар таътилни қандай ва қай мазмунда ўтказишлари керак? Куни кеча Тошкентдаги 22-ўрта мактабда ўтказилган ота-оналар ва маҳалла жамоатчилигининг йиғилиши шу масалага бағишланди.

Мактаб директори Ҳакимжон Ҳошимов бу йилги ёзги мавсумда ўқувчилар учун мактаб ҳудудида ташкил этилган қулайликлар билан йиғилганларни таништирди.

Шундан кейин туман ички ишлар бошқармаси балоғатга етмаганлар билан ишлаш бўлимининг катта нозир вазифасини бажарувчи милиция капитани Юрсин Исматов сўз олиб мавзуни тарбия масаласига қаратди.

Йиғилиш иштирокчилари ёшларни чуқур билим олишлари, ахлоқ-одоби хусусида ҳамда ёзги таътил даврида уларни дам олиш оромгоҳларига юбориш, қолган ўқувчиларнинг ота-оналар назоратида бўлиши устида фикр алмашдилар.

Йиғилишда туман халқ таълими бўлими, «Себзор», «Қаҳрамон», «Янги себзор» ва «Намуна» маҳалла қўмиталаридан вакиллар иштирок этишди.

Равиль АЛЬБЕКОВ.

● СУРАТДА: йиғилишдан лавҳа.

Муаллиф олган сурат.

«ДАВР»ДАГИ УЧРАШУВ

Ҳамза туманининг маҳаллалари вакиллари муҳташам «Давр» чойхонасига тўпландилар. Улар Абдулла Қодирийнинг 100 йиллигига бағишланган тантанали йиғилишда иштирок этдилар. Учрашувда Тошкент Давлат Маданият институтининг муаллим ва талабалари, атоқли адибнинг ўғли Масъуд Абдуллаев иштирок этдилар.

Учрашувни «Маҳалла» жамғармаси Ҳамза тумани бўлими раиси ўринбосари Неъматжон Ҳасанов очди. Шундан сўнг Маданият институтининг профессори, филология фанлари доктори Собир Мирвалиев Абдулла Қодирийнинг ҳаёти ҳақида ҳикоя қилиб берди. Адибнинг ўғли Масъуд Абдуллаев Абдулла Қодирийҳаётининг айрим лаҳзалари ҳақида сўзлади. Сўзга чиққан нотиқлар «Ўтган кунлар», «Меҳробдан чаён», «Обид кетмон» романларининг жозибали тили, адибнинг беқиёс истеъдоди ҳақида фикр юритдилар.

Адиб номи билан аталадиган Тошкент Давлат Маданият институтининг талабалари «Меҳробдан чаён» романи асосида тайёрланган саҳналарни намойиш этдилар. «Фарангиз» вокал-чолғу дастаси мумтоз қўшиқлардан ижро этди. Шу куни Ҳамза туманидаги «Замондош», «Тенгдош», Ҳамза номли маданият уйларининг ҳаваскор хонандалари, рақкосалари ҳам ўз санъатларини намойиш этдилар.

Саодат УМУРЗОҚОВА.

* Тарихимизни ўрганамиз

Сарматлар ва қангюйлар

ЭТНИК антропология фанида кенг тарқалган ва чуқур исботланган фикр мавжуд. У ҳам бўлса мазкур халққа хос тил ва маданият у ана шу халқ тарқалган ҳудуддан кенгроқ ҳудудга тарқалган бўлиши мумкин. Бу жараёнда тил ва маданият ирқий белгилар билан бир қаторда тарқалиши шарт эмас. Чунки халқлар орасида савдо-сотиқ, ўзаро маданий алоқалар натижасида тил моддий ва маънавий маданият белгилари бир-бирига ўтиб, алмашиб туриш ҳолати маълум.

Тошкент воҳасида ҳозирги ўзбек ва тожикларга хос Помир — Фарғона типи Марказий Осиёнинг бошқа ҳудудларига нисбатан илгари, яъни милоддан аввалги III асрлардан бошлаб шаклланиб борди. Бу шаклланиш, аввало Евроосиё чўл зоналарида, сўнгра бу жараён Тошкент воҳаси ва Фарғона водийсида ҳам юз берди. Вақт ўтиши билан бу тип вакиллари ўз ҳудудини жануб томонга кенгайтира бошлади.

Милоднинг биринчи асрларидан бошлаб қовунчи маданияти ашёлари ҳозирги Бухоро, Самарқанд ва Қашқадарё ҳудудларида учрай бошлади. Археологлар қадимги сўғд маданиятида қовунчи маданиятининг кучли таъсирини сезмоқдалар. Биринчи минг йилликнинг биринчи ярмига оид Самарқанд ва Бухоро вилоятларида ўрганилган антропологик ашёларга қараганда баъзи бир қўрғонларга дафн этилган одамлар ҳақиқатан ҳам Тошкент воҳасидан келган бўлиши мумкин. Лекин бу одам суяклари IV—V асрларга оид бўлмасдан сал аввалроқ, яъни милоднинг биринчи асрларига хос. Бу эса Тошкент воҳаси аҳолиси Сўғдга шу даврдан юра бошлагани белгисидир.

Қовунчи маданияти даврида Тошкент воҳасида яшаган халқлар орасида битта одат кенг тарқалган. У ҳам бўлса калла суяги шаклининг сунъий ўзгартириш одатидир. Чақалоқ туғилгач унинг бошини рўмол билан қаттиқ ўраб тортиб боғлаб қўйганлар. Натижада боланинг боши чўзинчоқ шаклга келган. Бу қизиқ одат қачон пайдо бўлган, уни кимлар қилган ва унинг сабаблари хусусида ҳар хил фикрлар бор. Аммо ҳанузгача маълум бир фикрга келинмади. Баъзи олимлар бу одат милоднинг биринчи аср давомида Марказий Осиёда пайдо бўлди. Уни бизга гунн қабилалари олиб келган дейишади. Баъзилар эса бу одатни юқори табақа аъзолари қўллаган дейишса, яна бир гуруҳ олимлар бу чиройлилик аломати деб ҳисоблашади.

Кейинги йилларда жуда кўп янги антропологик маълумотлар тўпланди. Шулар асосида Марказий Осиё ҳудудида бу одатнинг тарқалишини ўргандик. Шакли ўзгартирилган бош суяги қолдиқлари ўтроқ деҳқон ёки кўчманчи чорвадор аҳолиси томонидан қолдирилгани аниқланди. Аввало шуни таъкидлаб ўтиш лозимки, бош суяк шаклини атайлаб ўзгартириш одатининг гунн қабилаларига ҳеч қандай алоқаси йўқ. Бу қабилага тегишли маълумотларда бу одат учрамайди. Бундан ташқари гунн қабилалари яшаб турган ҳудудда бу одат Марказий Осиёга нисбатан 500—600 йил кейинроқ учрайди. Демак, бу одат шарқдан ғарбга эмас, балки ғарбдан шарққа тарқалган дейишимиз мумкин.

Хўш, бу одат Марказий Осиёда қачон пайдо бўлган ва қайси вилоятларда учрайди? Бундан икки ярим минг йил қадимги бу одат Фарғона водийсидаги Кунғай ва Суфон, жанубий Туркманистоннинг қадимги Марв қалъасидан ва Қозоғистоннинг Егиз-қўйтош ёдгорликларида учрайди. Бош шаклини ўзгартириш эрамиздан аввалги V асрда пайдо бўлиб, барча ижтимоий табақа учун хос бўлган дея оламиз. Бу одат турли этник гуруҳларни бир-биридан ажратиб тургани ҳам исботланмади. Сабаби битта қабрда дафн этилган эру хотиннинг бирида бу одат учраса, иккинчисида йўқ. Бу одатни битта этник гуруҳ аъзоларининг бир қисми қўлласа, иккинчиси қўлламаган. Юқори табақа вакиллари паст табақа аъзоларидан фарқ қилиш учун шу одатни қўллаган деган фикрни текширсак, бош деформацияси бор ва йўқ жасадлар ёнига қўйилган идиш-товоқ ва бошқа ашёлар сон ёки сифати билан бир-биридан фарқ қилмайди. Демак, жумбоқ яна жумбоқлигича қолмоқда.

Ёзма манбаларга кўра милоддан аввалги бир мингинчи йилликнинг охирларида Марказий Осиёнинг шимолида учта катта этник гуруҳ яшагани маълум. Булар Волга дарёси қуйи оқимларида яшаган сармат қабилалари, улардан жанубий-шарқда жойлашган ва ўз ичига Тошкент воҳасини олган ҳудудда қангюйликлар ва шимолий Тиёншон ва Олойда яшаган усун қабилаларидир. Антропологик жиҳатдан бу учта халқ жуда мураккаб ирқий ва этник қоришмалардан иборат бўлган. Сармат қабилалари вакиллари европеоид типи билан характерланиб, таркибида андронов, олд Осиё, Ўрта Ер денгизи типлари ва бундан ташқари Помир — Фарғона типи борлиги аниқланди. Кўриниб турибдики, келиб чиқиши ҳар хил бўлган гуруҳлар сармат қабилаларининг асосини ташкил этган. Қангюйликларнинг ҳам таркибида Ўрта Ер денгизи типи, Помир—Фарғона типи, шак қабилаларига хос европеоид типи ва монгол белгиларини ўзида анча мутаносиблаштирган Жанубий Сибирь антропологик типлари вакилларидан ташкил топган. Сармат ва қангюй қабилаларига хос тип усун қабилалари таркибида ҳам мужассамлашган.

Фикримизча, қангюйлар сарматларга қараганда усунларга анча яқин. Уларнинг бир-биридан фарқи шуки, усун ва қангюй аҳолиси таркибида монголоид белгиларнинг миқдори сарматликларникидан кўпроқ. Марказий Осиёдаги сармат қўрғонларидан олинган суякларда эса мўғулий белгиларнинг нисбий миқдори усунларникига яқин. Археологларнинг таъкидлашича Марказий Осиёдаги кўпгина қўрғонлар сармат қабилалари томонидан қолдирилган. Аммо усун қабилалари сармат ва қангюй қабилаларига қараганда бошқа антропологик гуруҳлардан ташкил топган.

Тельман ҲОЖАЙОВ,
тарих фанлари доктори, профессор.

Гулчеҳра ҲОЖАЙОВА,
биология фанлари номзоди, доцент.

* Хоҳ ишонинг, хоҳ...

МОЦАРТ ҲАЁТ БЎЛГАНДА

БУЮК Моцарт вафотининг 200 йиллиги Европа мамлакатларида нишонланганига ҳали кўп бўлгани йўқ. Ушбу кунда конференциялар ўтказилди. Маърузалар ўқилди, китоблар, пластинкалар чоп этилди. Австрияда эса буюк композиторнинг 105 томлик тўла асарлар тўпламини чоп этиш тугалланди.

Буларку бўладиган, кўпдан режалаштирилган ишлар. Композиторнинг ватанида саноатчилар Моцарт хотирасини ўзига хос тадбиркорлик, усталик билан абадийлаштиришди. Улар тайёрлаган буюмларнинг композиторга ҳам, мусиқага ҳам зиғирчалик алоқаси йўқ. Моцартнинг сурати кулдонларни, узукларни, футбол кўйлакларини, шамсияларни, пайпоқларни, қарталарни, шиша очқичларни, ҳатто пиво банкаларини безади. Қизиғи шундаки Моцарт ҳаётлигида чекмаган, футбол ўйнамаган, пиво ичмаган. Австриянинг ўзидагина 43 фирма ўз маҳсулотларини ё «Моцарт», ё «Амадей» деб атади.

Австрияда ҳатто ҳар йили «Моцарт коптокчалари» деб аталган юз минг дона шоколадлар сотилади.

Қандолат маҳсулотларининг сони ошгандан ошиб кетяпти. Буюк композиторнинг номи ҳозир пишлоқнинг бир турида, майонез, картошка салати, атир, спиртли ичимлик, ҳатто японча винода ҳам бор. Мабодо тирик бўлса-ю композитор ўзининг бунчалар улуғланганини билганда борми ишини йиғиштириб, қандолатпаз бўлиб кетармиди?

ҚАДИМИЙ ИЧИМЛИК

ЭРОННИНГ ғарбидаги тоғлардан лойдан ишланган кўза парчалари топилди. Уни обдон текширишгандан кейин кўза вино сақланадиган идиш бўлгани аниқланди. «Ёши» ҳам ҳазилакам эмас—5500 йил. Шундай қилиб олимлар виночилик бошланганига 5000 йил бўлди деган хулоса рад этилиб, бу рақамга яна 500 йил қўшилди.

Кўза қадим Ўрук маданиятига мансуб. Ўрук шаҳри маркази бўлган, бу маданият икки дарё оралиғида ривож топган эди. Кўза ёзув кашф этилган ва ерни суғориш бошланган йилларда ясалган. Кўза парчаларини минг машаққат билан бир-бирига улашганда унинг тубидаги қизил доғни кўришди. Доғнинг таркибида вино кислотаси борлиги ҳам аниқланди. Демак, кўзада вино сақланган деган тахмин исботланди. Вино ҳам оддийгина усулда тайёрлангани аниқланди. Узумни кўзага солишган, уни қўл ёки махсус ёғоч билан эзишган. Ҳосил бўлган шарбатни эса кўзанинг оғзини ёпиб, қайнатишган. Узум бошларида эса ҳамиша дрожа— ачитқи борлиги маълум. Ўрук кўзаси ичкилик одамзодга ҳамиша «ҳамроҳ» бўлиб келгани, ундан қутулиш осон кечмаслигига ишора ҳамдир. Фақат иродали кишиларгина кўзага қиё боқмайдилар.

КОСМОСДАН КЕЛГАН АЛИФБО

ҲИНДИСТОН космос агентлиги мамлакатдаги саводсизликни тугатиш учун космик техникалардан фойдаланиш лойиҳасини олға сурди. Лойиҳа бўйича икки сунъий йўлдош учирилади, улар орқали Ҳиндистоннинг исталган қишлоғида теледарс ўтказилаверади. «Грамсат» (ҳиндча «грам» — қишлоқ, «сат» — «стеллит» сўзининг қисқартмаси) дастури 560 мингта майда аҳоли яшайдиган жойларга хизмат кўрсата олади. Бу лойиҳа қишлоқ аҳолисининг 70 фоизи саводсиз бўлган Ҳиндистон учун ғоят фойдали деб саналмоқда. Лойиҳани бажариш учун 150 минг доллар керак бўлади. Биринчи сунъий йўлдош эса 1995 йилда учирилиши мўлжалланган.

Тоҳир МАҲКАМОВ тайёрлади.

ТИЖОРАТ ХАБАРЛАРИ ВА ЭЪЛОНЛАР

«АЛПОМИШ» спорт саройи

ва «МУЗГУЛ» фирмаси

25, 26 июнь соат 18.00 да

«АЛЬТ-ХАОС» синтез-шоу гуруҳи
иштирокида

РАВШАН БЕКЧОНОВ ҳузурида

ўтказиладиган

ОҚШОМ МЮЗИК-ДЭНС-ПЛЭЙ-ШОУ
ШАНБА УИК-ЭНДИНИ
НАМОЙИШ ЭТАДИ

Ушбу истироҳат кечасининг асосий мазмуни оромбахш куй ва қўшиқлар, ўйинлар, совринли ўйинлар, дискотека, ёшлар гуруҳлари ва меҳмонларнинг чиқишлари, ўзингни ва ўз иқтидорингни оммага танитиш ва ҳоказолардан иборат.

Бу оқшом: «ЭСКИ ШАҲАР» гуруҳи,

«ОЛОВ» гуруҳи ва ВАГИФ ЗОКИРОВ

азиз меҳмонимиздир.

КЕЧАГА ТАШРИФ БУЮРГАН ҲАР БИР
1000-МЕҲМОН ПУЛ МУКОФОТИ
СОВРИНДОРИ БЎЛАДИ.

Чипталар «Алпомиш» Спорт саройи кассаларида ва ваколатли кассирлар томонидан сотилмоқда.

Телефонлар: 46-03-12, 47-70-31.

Шахсий ҳовли-жойларда яшайдиган ва ёниш маҳсулотлари дудбуронлар орқали чиқиб кетадиган асбоблардан фойдаланувчи фуқаролар диққатига!

«ТОШГАЗ» БОШҚАРМАСИ

1994—1995 йиллар иситиш мавсумига тайёргарлик ишлари олиб борилиши муносабати билан режалаштирилган ҳолда печкачи-мўри тозаловчилар томонидан газ асбобларидаги шабадалатиш каналлари ва мўрконларни оммавий равишда туманлар бўйича текширувдан ўтказишларини

МАЪЛУМ ҚИЛАДИ.

Тошкент шаҳар кўнгилли ўт ўчириш жамияти — Миробод, Шайхонтоҳур, Мирзо Улуғбек, Чилонзор;

«Янгиобод» кичик корхонаси — Ҳамза, Собир Раҳимов, Яккасарой, Бектемир;

«Стройрембит» хўжалик ҳисобидаги участкаси — Акмал Икромов, Юнусобод, Сирғали.

Мўрконларни текшириш, эҳтиёт чораларини кўриш ва таъмирлаш масалалари бўйича турар жойингиздаги туман газ идораларига ҳамда Тошкент шаҳар кўнгилли ўт ўчириш жамиятига («Темур Малик кўчаси, 114-уй), «Янгиобод» кичик корхонасига (Алиев кўчаси, 72-уй), «Стройрембит» хўжалик ҳисобидаги участкасига (Лангар кўчаси, 161-уй) мурожаат қилинсин.

Мўрконларни, шабадалатиш каналларини текшириш эҳтиёт чораларини кўриш, таъмирлаш билан шуғулланадиган ходимлар ўзлари билан шахсий гувоҳномаларини олиб юришлари шарт. Муддати ўтиб кетган гувоҳномалар бекор қилинган ҳисобланади.

Мўрконларнинг ишга яроқлилиги тўғрисидаги актлар ўз вақтида туман газ идораларига топширилмаса газ асбоблари туман газдан фойдаланиш хизмати ходимлари томонидан огоҳлантиришсиз узиб қўйилади.

ҚУТЛАЙМИЗ!

Ҳурматли Ўктам оға! Невара кўриб, пиру бадавлат оилангиз аъзолари яна кўпайганлиги билан чин қалбдан қутлаймиз. Миркомилжон ўсиб-улғайиб, мустақил Ўзбекистоннинг муносиб ўғлони бўлиб етишишини тилаймиз.

Дўстларингиз Жўрабой, Шодибой, Нурислом.

Аҳолига ҳамда юридик шахсларга ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш ишларини бажарувчи

«СЕВЕР-БРОК-СЕРВИС» фирмаси малакали юристларни, шу жумладан мулкчиликнинг барча турларидаги корхоналарда иш стажига эга бўлганларни

ИШГА ТАКЛИФ ЭТАДИ.

МАНЗИЛИМИЗ: Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси, 41-уй, 13-қават.
ТЕЛЕФОНЛАР: 33-28-80, 33-44-37, 32-55-93, соат 10 дан 18.00 гача.

Тошкент шаҳар ҳокимлиги шаҳар Халқ таълими бош бошқармаси бошлиғи Х. Қ. Йўлдошевага акаси
Ҳабибулла Қаюмович
ҚАЮМОВнинг
вафот этганлиги муносабати билан чуқур ҳамдардлик изҳор этади.

«Конструктор» илмий ишлаб чиқариш бирлашмаси жамоаси бирлашма бош мутахассиси, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган қурувчи, Республика миқёсидаги пенсионер
Қобул ЗУФАРОВнинг
вафот этганлигини чуқур қайғу билан билдириб, марҳумнинг оила аъзоларига таъзия изҳор қилади.

* Табиат—ҳаёт чашмаси

Йўқолиш арафасидаги бойлик

ТАБИАТДА халқ хўжалигига катта зарар етказувчи бир қатор кашфиётлар, воқеа, ҳодисалар борки, уларни ўрганмасдан туриб жамият тараққиёти йўлида қадам босиш, табиат бойликларидан оқилона фойдаланиш қийин бўлиб қолади. Булар тупроқнинг ювилиши (эрозия), шўр босиш, ўсимлик ва ҳайвонот турларининг камайиб кетиши ва ҳоказолардир. Чунончи, республикамизда эрозиянинг ҳамма турлари мавжуд бўлиб, у қишлоқ хўжалиги тасарруфидаги ерларнинг 97 фоиздан кўпроғини қамраб олган. Айниқса, шамол, сув ва ирригация эрозиялари кенг тарқалган, шамол эрозияси қишлоқ хўжалигида фойдаланиладиган ерларнинг 80 фоизидан кўпроғида мавжуд. Тоғ ва адир, тоғ этакларидаги тўрт миллион гектардан ошиқроқ майдонда сув эрозияси, суғориладиган майдонларнинг 17 фоизидан кўпроғига ирригация эрозияси хосдир. Тоғ ва адирларнинг ярмидан кўп ҳудуди сув хуружидан ҳоли эмас. Тоғларнинг 30—40 фоиз майдонида сурилма, тоғ жинсларининг қулаши, қор кўчкилари каби бир қатор ҳодисалар содир бўлиши мумкин.

Ўзбекистон шароитида шўр ерлар ва иккиламчи шўрланишга мойил бўлган ҳудудлар кўп. Бир миллион гектарга

эга бўлган суғориладиган ҳудудларда ер ости суви жуда яқин жойлашган. Бундай майдонларда эҳтиёткорлик чоралари ҳозирданоқ кўрилмаса иккиламчи шўрланиш жараёни кенг кўламда содир бўлиш эҳтимоли бор.

Сув манбаларининг кимёвий хусусиятлари сезиларли даражада ўзгарди. Чунончи, йирик дарёлар сувининг минераллашиш даражаси кейинги 60 йилда 2—5 марта ортди. Шу кунларда бир литр сувдаги бундай кўрсаткич Сирдарё ва Амударё этакларида 1—3 граммни, турғун кўл, кўлоб ва кўлмакларда эса 10—15 граммни ташкил қилади.

Ўсимликлар дунёсини муҳофаза қилиш масалалари замон талабидан сезиларли даражада орқада қолаётганлигини алоҳида қайд қилиш лозим. Республикамизда ҳозирги вақтда нодир набототларнинг 160 дан ортиқ тури «Қизил китоб»га кирган. Шулардан уч тури (Марказий Осиё ноки ҳам) тамоман йўқолиб кетган деб саналмоқда, 42 тури эҳтиёт қилинмаса йўқолиш хавфи остида турибди. Бу борада Ҳисор, Чотқол ва Қурама тоғлари ачинарли аҳволда. Сурхондарё вилоятида 73, Тошкент вилоятида 54, Қашқадарёда 40 ўсимлик тури табиатнинг «Қизил китоб»ига кирган.

Ҳайвонлар дунёси ҳам инсон фаолияти таъсирида тез ўзгаряпти. Ҳозир ирсий ва экологик жиҳатдан қимматли ҳисобланган бир қатор ҳайвонлар — турон йўлбарси, сиртлон абадий йўқолиб кетди. Дулта бўри (қизил бўри)нинг сони ҳам сийраклашиб, табиат «Қизил китоб»ига кирди. Улар орасида илвирс, қоплон, гепард, қорақулоқ, жайрон, хонгул, морхур, ёввойи қўй, оқ тирноқли айиқ, силовсин, асалхўр каби даррандалар, лочин, қора лайлак, бургут, тувалоқ, ўрдак, чуррак, қиронқора каби бир қатор паррандалар,ҳамда эчкиэмар, калтакесак каби судралувчилар бор.

Шунга қарамасдан ҳайвонлар муҳофазаси етарлича йўлга қўйилган эмас. Бу вазифа ҳали тўлиқ илмий асосда режали ташкил қилинганича йўқ. Бизда муҳофазага муҳтож бўлган табиат обидалари, нафосатли ҳамда тароватли ландшафт мажмуи хилма-хил. Улар жумласига Бўстонлиқ, Оқтош, Чимён, Арашан, Лашкарак, Супа, Ўрикликўл, Бойқўнғир, Омонқўтон, Қўйтош, Кетмончопди, Фозилман, Қирқтов, Ҳазрати Башир, Пулиҳокин, Хўжапоқ, Мироқи, Чилмаҳрам, Арнасой, Денгизкўл, Катаюлгин каби кўпгина табиат иншоотлари киради.

Ҳозир республикамизда 20 дан ортиқ ҳар хил даражада қўриқланадиган масканлар бор. Уларнинг умумий майдони 450 минг гектарга яқин. Бундан ташқари ҳайвонларни ҳисобга олувчи 40 дан ортиқ ов хўжаликлари мавжуд. Уларнинг умумий майдони 3,5 миллион гектарга тенг, 400 дан ортиқ табиий обидалар давлат назоратига олинган. Муҳофаза қилинадиган жойлар орасида 9 та қўриқхона, бир неча халқ боғлари, питомник кабилар бор. Айни вақтда илмий тадқиқот ишларини уюшган ҳолда олиб бориш ҳамда табиат муҳофазасини бошқаришни такомиллаштириш соҳасида жиддий нуқсон ва камчиликлар ҳам йўқ эмас. Натижада табиат муҳофазасига атрофлича ёндошиш ва интеграллик масалалари таъминламаяпти.

Буларнинг ҳаммаси атроф-муҳитни муҳофаза қилиш масаласи кундан-кунга долзарб вазифага айланиб бораётганлигини кўрсатмоқда. Винобарин эндиликда мактаблар, олий ўқув юртлари, техникум ва ҳунар-билим юртларида табиат борасидаги ўқиш ва ўқитиш савиясини кўтариш жуда ҳам зарур. Айниқса, малакали кадрлар тайёрлаш масаласига алоҳида эътибор берилиши лозим.

Баҳодир БАҲРИТДИНОВ,
Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси жўғрофия бўлимининг табиатни муҳофаза қилиш тажрибахонаси мудири.

* Ўт балосидан сақланинг

Ёнғин хавфсизлиги — қўлингизда

ХАЛҚИМИЗ ўт балосидан, сув балосидан асрасин, деб бежиз айтмаган. Ҳақиқатан ҳам ўйлаб кўринг. Пешона тери билан бунёд этилган иморат, йиллаб йиғилган уй-рўзғор буюмлари ва уст-бош кийимлари бир дақиқада куйиб кул бўлса.

Уй эгаларининг кўпчилиги ёнғин чиқишида ўзларини айбдор деб билишмайди. Айбни кўпинча ўзгаларга тўнкашади. Лекин шуни доимо ёдда тутиш керакки, хонадоннинг ёнғин хавфсизлиги уй эгаларининг қўлида.

Шу йилнинг тўрт ойи ичида шаҳримиздаги хонадонларда 806 та ёнғин бўлиб ўтиб, уй эгалари 290 миллион сўм моддий зарар кўришди. Энг ачинарлиси: бу ёнғинлар 5 нафар кишининг умрига зомин бўлди ва 51 киши тан жароҳати олди.

11 январь куни Ҳамза туманининг Ҳамза кўчасидаги 9-уй, 14-хонадонда ёнғин содир бўлди. Ўт қўшни хонадонларга ҳам ўтиб, натижада 14, 16, 18- ва 21-хонадон ва уларнинг эгалари катта моддий зарар кўрдилар. Ёнғин вақтида ўт ўчирувчилар 4 кишини ёнғиндан қутқариб, тез ёрдам кўрсатдилар. Ёнғин арча чироқларидан чиққан, натижада 70 квадрат метр уйнинг поли ва уй жиҳозлари ёниб кетган.

5 февраль куни Акмал Икромов тумани Қурилиш кўчаси, 1-уйда ёнғин содир бўлди. Ўт ўчирувчилар ёнғин содир бўлган жойга 1 дақиқада етиб келиб, ёнғин билан 30 дақиқа кураш олиб бордилар, лекин ёнғиннинг кучлилиги сабабли уй жиҳозлари ва хонадон томи ёниб кетди. Ёнғин электр иситгич асбобини қаровсиз қолдирилганлиги орқасида юз берган.

22 март куни Ҳамза туманидаги биринчи Айриев кўчасидаги 10-уйда ҳам ёнғин содир бўлди. Ўт ўчирувчилар ёнғин билан 20 дақиқа кураш олиб бордилар. Лекин ёнғиннинг кучлилиги сабабли 2000 квадрат метр уй томи ёниб кетган. Ўт электр симларидан чиққан.

24 март кечаси соат 1.00 да Юнусобод туманининг М. Қулматов кўчасидаги 40-уйда ҳам ёнғин содир бўлди. Бунинг натижасида 180 квадрат метр уй томи ёниб, қўшнининг уйига ҳам ўтган. Қўшнининг 20 квадрат метр томи зарар кўрди. Ёнғин ёш боланинг гугурт ўйнаши сабабли рўй берган.

Шунга ўхшаш мисолларни яна кўплаб келтириш мумкин. Кўриб турибсизки, уй эгалари, биз катталарнинг лоқайдлигимиз, эътиборсизлигимиз, оддий ёнғин хавфсизлиги қоидаларига риоя қилмаслигимиз қанчадан-қанча кўнгилсизликларга олиб келади.

Хонадонларда ёнғиннинг олдини олиш, ёнғин хавфсизлиги қоидаларидан айримларини яна бир бор эслатиб ўтамиз:

Электр иситгич асбоблари, бошқа электр асбобларидан, шағам, керосин чироқ ва бошқа ёнувчи ёнилғида ишлайдиган асбоблардан фойдаланиш жараёнида уларни мутлақо қаровсиз ёки ёш бола ихтиёрида қолдирманг. Шунингдек, ёш болалар печка ва бошқа иситгич воситаларини ва гугуртларни ўйнашига йўл қўйманг. Хонадонингизда қўлда ясалган қўлбола электр ўрнатгичлари ва вақтинча ўтказилган электр симларидан фойдаланманг.

Иморат, ўтин-кўмир, хашак-сомон ва ёнувчи ёқилғилар яқинида чиқинди ва хазонларни ёқманг. Ўчирилмаган кулни ахлатхона ва бошқа ёқларга тўкманг.

Шу қоидаларга риоя қилган уй эгалари ўт балосидан халос бўлишларига ишончимиз комил.

Шуҳрат ТОЖИЕВ,
Тошкент шаҳар Ички ишлар бош бошқармаси ёнғиндан сақлаш бошқармаси назоратчиси, ички хизмат лейтенанти.

Ҳар тўғрида

Тайвань оролидаги энг катта меъморий бино Каосюн шаҳридаги 50 қаватли минорадир. Аммо аҳолининг катта қисми бу бинони дидсизлик намунаси ва пулни исроф қилиш натижаси дея қарашмоқда.

(РАТА—ТАСС сурати).

Япония. Шаҳар атрофида поездларнинг шарқий йўналишида юрувчи темирйўлчилар ҳар бир вагонда махсус аравачали ногиронлар учун алоҳида майдончалар ажратишди.

Киото— РАТА—ТАСС сурати.

Бош муҳаррир
Эркин ЭРНАЗАРОВ.

Муассис: Тошкент шаҳар ҳокимлиги

Газета Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасида рўйхатга олинган. Рўйхат сони ~ 10.

Манзилимиз: 700000, Тошкент шаҳри, ГСП, Матбуотчилар кўчаси, 32-уй.

Телефонлар: хатлар ~ 33-29-70; эълон ва тижорат хабарларини жойлаштириш масалалари бўйича~ 56-54-68, 32-56-66.

Эълонлар ва тижорат хабарлари аниқ ва тўғрилиги учун жавобгарлик уларни берган ташкилот ва шахслар зиммасидадир.

Нашрни етказиб бериш масалалари бўйича турар жойлардаги почта бўлимларига ёки "Тошкент почтаси" шаҳар почта корхонасининг фойдаланиш бўлимига ~ 33-74-05 телефонига мурожаат қилишингиз мумкин.

Ҳажми ~ 2 босма табоқ. Офсет усулда чоп этилади. Қоғоз бичими - А-2. Нашр кўрсаткичи - 64690.

"Шарқ" нашриёт-матбаа концерни босмахонаси. Корхона манзили: "Буюк Турон" кўчаси, 41-уй.

Душанба, чоршанба ва жума кунлари чиқади. Буюртма Г—993.

• Босмага бериш вақти 11.30. • Босмага берилди 11.50

1 2 3 4 5 6.